

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет інформаційних технологій та управління
Кафедра фінансів та економіки

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні Вченої ради
Факультету інформаційних
технологій та управління
Протокол № 1 від 20 січня 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**Методичні рекомендації для здобувачів ступеня бакалавр
галузі знань 07 “Управління та адміністрування”
спеціальності 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”**

Київ – 2021

Укладачі:

- Сосновська О.О. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка
- Краус Н.М. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка
- Лойко В.В. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка
- Рамський А.Ю. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка
- Казак О.О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка
- Васечко Л.І. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка
- Жукова Ю.М. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка
- Обушний С.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка

Рецензенти:

- Льбич Л. М. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри управління Київського університету імені Бориса Грінченка;
- Венгер В.В. – доктор економічних наук, с.н.с., провідний науковий співробітник Сектору галузевих ринків відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринку Державної установи “Інститут економіки та прогнозування НАН України”

Методичні рекомендації до підготовки кваліфікаційної бакалаврської роботи розглянуто і затверджено на засіданні кафедри фінансів та економіки.

Протокол від 13.01.2021 №1

Завідувач кафедри

Ольга СОСНОВСЬКА

Кваліфікаційна робота: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня бакалавра галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / О.О. Сосновська, Н.М. Краус, А.Ю. Рамський, В.В. Лойко, О.О. Казак, Л.І. Васечко, Ю.М. Жукова, С.М. Обушний. – Київ: Вид-во КУБГ, 2021. – 51 с.

Методичне видання містить рекомендації щодо підготовки та захисту кваліфікаційної роботи бакалавра галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1. Підготовка до написання кваліфікаційної роботи та систематизація наукової інформації	8
1.1. Організація виконання кваліфікаційної роботи	8
1.2. Особливості вибору теми	9
1.3. Складання робочого плану	10
1.4. Вивчення, аналіз літератури та відбір фактичного матеріалу	10
Розділ 2. Проведення дослідження та вимоги до змісту кваліфікаційної роботи	11
2.1. Структурні елементи вступу	11
2.2. Загальні вимоги до написання кваліфікаційної роботи	13
2.3. Вимоги до написання теоретичної частини	15
2.4. Вимоги до аналітичної частини	17
2.5. Вимоги до написання практичної частини	18
2.6. Вимоги до написання частини з методики викладання фахових дисциплін	18
2.7. Бібліографічний список використаної літератури та додатки	19
Розділ 3. Вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи	20
3.1. Технічні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи	20
3.2. Оформлення допоміжних матеріалів (малюнки, графіки, таблиці, посилання)	21
3.3. Структура та стилістично-мовне оформлення кваліфікаційної роботи	25
3.4. Загальні правила цитування та посилання на використані літературні джерела	26
3.5. Загальні правила бібліографічного опису літературних джерел	27
Розділ 4. Порядок захисту кваліфікаційної роботи	29
4.1. Основні документи, що подаються до Екзаменаційної комісії	29
4.2. Підготовка студента-бакалавра до захисту кваліфікаційної роботи	30
4.3. Організація процедури публічного захисту кваліфікаційної роботи	31
4.4. Загальні критерії оцінювання кваліфікаційної роботи	32
Список використаних джерел	35
Додатки	36
Додаток А. Індивідуальний робочий план виконання кваліфікаційної роботи	36
Додаток Б. Зразок оформлення титульної сторінки	37
Додаток В. Зразок завдання на виконання кваліфікаційної роботи	38
Додаток Г. Зразок оформлення анотації до кваліфікаційної роботи	39
Додаток Д. Зразок змісту до кваліфікаційної роботи	40
Додаток Е. Зразок вступу до кваліфікаційної роботи	41
Додаток Ж. Зразок висновку до кваліфікаційної роботи	43
Додаток К. Форма оформлення відгуку наукового керівника	45

Додаток Л. Форма оформлення зовнішньої рецензії на кваліфікаційну роботу	46
Додаток М. Довідка про автоматизовану перевірку кваліфікаційної роботи на плагіат відповідно до Закону України про авторське право та суміжні права	47
Додаток Н. Приклади оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел	48

ВСТУП

Підготовка бакалаврів здійснюється за освітньо-професійними або освітньо-науковими програмами відповідно до вимог, що визначаються нормативними документами: Законом України «Про вищу освіту» [6], «Тимчасовим положенням про організацію освітнього процесу в Київському університеті імені Бориса Грінченка» [7] (затверджено рішенням Вченої ради Університету від 26 лютого 2015 р., протокол № 2).

Бакалавр повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, володіти методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання і використання наукової інформації, бути спроможним до плідної науково-дослідної і науково-педагогічної діяльності. ОКР бакалавр присуджується Університетом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Кваліфікаційна робота – це самостійна науково-дослідна, творчо-аналітична робота, яка виконує кваліфікаційну функцію та готується з метою публічного захисту для отримання академічного ступеня бакалавр.

Метою кваліфікаційної роботи є закріплення, поглиблення й узагальнення знань та вмінь для вирішення конкретних наукових і виробничих завдань, підтвердження кваліфікаційного рівня випускника, спектр та глибину його компетенцій у різних сферах та напрямках.

У процесі написання кваліфікаційної роботи здобувачі ступеня бакалавр повинні показати вміння правильно використовувати теоретичні положення економічної науки, зокрема фінансової, для успішного виконання поставлених завдань, вміння користуватися науковим категоріально-понятійним апаратом, викладати свою точку зору з питань, які розглядаються, робити науково-обґрунтовані висновки і подавати конкретні пропозиції з досліджуваних питань.

Кваліфікаційна робота виконується на завершальному етапі фахової підготовки за освітнім ступенем бакалавр. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні завдання практичного характеру. Отже, виконання кваліфікаційної роботи є ефективною формою перевірки знань студентів, їхньої творчої та практичної підготовленості до аналітичної роботи, важливим засобом доведення досягнутого фахового рівня в обраній галузі знань.

У студентів, що приступають до роботи над кваліфікаційною роботою, завжди виникає багато питань, пов'язаних з методикою її написання, правилами оформлення та процедурою захисту. Однак одержати відповіді на ці питання буває досить непросто, оскільки кваліфікаційна робота являє собою ґрунтовну працю, вимоги до якої наразі чітко не сформульовані, що у певній мірі ускладнює підготовку у нашій країні вищою школою фахівців освітньо – кваліфікаційного рівня «бакалавр». У той же час методичних розробок, присвячених регламентації та уніфікації виконання й захисту таких робіт, ще недостатньо, хоча вони, як показує практика, дуже потрібні.

У цьому навчально-методичному посібнику зроблена спроба розглянути весь процес підготовки кваліфікаційної роботи від вибору її теми до її публічного захисту.

Матеріал навчально-методичного посібника з метою логіки його побудови розділений на чотири розділи.

Перший розділ містить питання, пов'язані з вибором теми для дослідження, його наступним плануванням, бібліографічним пошуком літературних джерел, їх вивченням і відбором з них необхідного матеріалу.

Другий розділ розкриває основні вимоги до змісту кваліфікаційної роботи та особливості проведення наукового дослідження. Розглянуто необхідні структурні елементи вступу, методика написання основної частини, заключної частини, загальноприйняті правила оформлення бібліографічного апарату та додатків.

Третій розділ узагальнює вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи, а саме технічні вимоги, оформлення допоміжних матеріалів. Приділено увагу структурі та

стилістично-мовному оформленню кваліфікаційної роботи, загальним правилам цитування та посилання на використані літературні джерела.

У четвертому розділі практичного посібника мова йде про порядок публічного захисту кваліфікаційної роботи. Надаються відомості про підготовку необхідних документів, що подаються до Державної екзаменаційної комісії, підготовку бакалавра до виступу на її засіданні, а також розглянуто процедуру публічного захисту кваліфікаційної роботи.

Навчально-методичний посібник написаний в значній мірі на базі стандартів і інструкцій, які визначають правила оформлення наукових праць, що направляються до друку. У ньому враховано накопичений досвід науково-педагогічної роботи в частині підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» кафедрою фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1. Організація виконання кваліфікаційної роботи

Послідовність та хід виконання кваліфікаційної роботи бакалавра наступний:

1. Обрання теми кваліфікаційної роботи та її реєстрація.
2. Робота над планом кваліфікаційної роботи.
3. Підбір літературних джерел за обраною темою.
4. Опрацювання нормативно-правової бази з обраного напрямку дослідження.
5. Затвердження плану кваліфікаційної роботи.
6. Безпосереднє написання теоретичної, пошуково-аналітичної та практичної частини кваліфікаційної роботи бакалавра з постійній плідній співпраці з науковим керівником.
7. Здача кваліфікаційної роботи на перевірку науковому керівнику.
8. Попередній захист кваліфікаційної роботи бакалавром.
9. Перевірка кваліфікаційної роботи на предмет наявного в ній плагіату.
10. Безпосередній захист кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота за своїм обсягом повинна варіюватися в межах 80-90 сторінок друкованого тексту. Не є обмеженими в своєму обсязі та кількості додатки. Статистичний матеріал потрібно представити в табличному та графічному вигляді й проаналізувати. Цифровий матеріал наводиться з обов'язковим вказанням джерела походження.

План кваліфікаційної роботи має носити індивідуальний, творчо-науковий, практико-орієнтований характер та розкривати зміст обраної теми.

Теоретична частина кваліфікаційної роботи має складати 1/3 загального обсягу, 2/3 частини повинні бути підготовлені на основі вивченого практичного матеріалу про суб'єкта господарювання та розкривати зміст пропозицій, механізмів, інструментів в частині покращення управління фінансово-господарської діяльності об'єкта дослідження. До захисту не допускається та повертається на доопрацювання виключно теоретична кваліфікаційна робота, без представлення практичної частини.

Студент має виконувати кваліфікаційну роботу в рамках розробленого індивідуального робочого плану виконання кваліфікаційної роботи (див. додаток А).

В ході написання кваліфікаційної роботи студент зобов'язаний:

- користуючись інформаційним і методичним забезпеченням самостійно виконати кваліфікаційну роботу;
- повсякчас консультиватися на науковим керівником;
- усувати своєчасно зауваження, що надані керівником, оперативно реагувати на вказівки керівника, здорово сприймати рекомендації в частині доопрацювань;
- представити на перевірку, не пізніше ніж за 10 днів до попереднього захисту, науковому керівнику виконану кваліфікаційну роботу;
- підготувати якісну презентацію у програмі PowerPoint, що розкривала б зміст доповіді по основних положеннях кваліфікаційної роботи;
- безпосередній захист кваліфікаційної роботи перед високопрофесійною комісією.

Успішне виконання кваліфікаційної роботи вимагає від студента:

- ознайомитись з методичними вказівками щодо виконання кваліфікаційної роботи;
- здійснити критичний аналіз вітчизняних та закордонних нормативних документів та літературних джерел, що мають пряме або опосередковане відношення до теми кваліфікаційної роботи;
- окреслити структуру роботи;
- базуючись на актуальному та "свіжому", в рамках проблеми дослідження, статистичному матеріалі, представити динаміку низки фінансово-економічних показників, що розкривають тему кваліфікаційної роботи, провести їх ґрунтовний аналіз та надати аргументовані висновки;

- представити актуальні загальні висновки та запропонувати напрями подальшого розвитку в межах тематики кваліфікаційної роботи;
- оформити кваліфікаційну роботу з дотриманням вимог, що висуваються до оформлення такого типу науково-практичного дослідження.

1.2. Особливості вибору теми

Вибір теми кваліфікаційної роботи є відповідальним етапом виконання кваліфікаційної роботи. Тема кваліфікаційної роботи повинна бути пов'язана із сферою наукових інтересів наукового керівника та із науково-дослідною темою кафедри. Зазвичай тема кваліфікаційної роботи обирається студентом самостійно із запропонованого кафедрою переліку тем кваліфікаційних робіт. Допускається ситуація обрання теми кваліфікаційної роботи поза запропонованим переліком, за науковими інтересами студента, якщо попередньо були опубліковані доповіді на науково-практичних конференціях. Якщо студент зацікався дослідженням сучасної проблеми, яка не увійшла до переліку запропонованих тем, і за якою у нього немає публікацій, то у такому випадку вибір теми кваліфікаційної роботи погоджується із завідувачем кафедрою. За кожною попередньо обраною темою кваліфікаційної роботи студент може отримати кваліфіковану консультацію викладачів кафедри. Тема кваліфікаційної роботи може бути запропонована керівництвом установи (банку, страхової компанії, підприємства), в якій студент проходив виробничу та переддипломну практики.

Визначаючи тему кваліфікаційної роботи, студенту доцільно ознайомитися із науковими працями викладачів кафедри, з науковими працями інших вчених за обраним науковим напрямом, з новітніми результатами наукових досліджень. При обранні теми кваліфікаційної роботи бажано враховувати місце проходження виробничої практики та можливість використання форм звітності бази практики. Доцільно також враховувати тематику власних наукових праць: виступів на наукових гуртках та на конференціях, опублікованих тез доповідей і статей, тематику захищених курсових робіт з фінансових та економічних навчальних дисциплін.

Попередня робота із науковими джерелами надасть можливість більш чітко визначитися із темою кваліфікаційної роботи та сформує спроможність обґрунтувати у подальшому актуальність обраного наукового напрямку кваліфікаційної роботи. При вивченні наукових джерел за обраною тематикою необхідно звертати увагу на формування вченими мети та задач дослідження. У побудові фраз, які характеризують мету наукового дослідження, вітається лаконічність та конкретність. Після ознайомлення із науковими джерелами за обраною попередньо темою кваліфікаційної роботи студент разом із науковим керівником формує остаточно тему роботи, обґрунтовують актуальність, мету, задачі дослідження, наукову новизну та практичну цінність.

Тема кваліфікаційної роботи має бути стислою, конкретною, відповідати спеціальності та суті проблеми, яку планується досліджувати, вказувати на предмет і мету дослідження певної проблематики. Для більшої конкретизації до теми кваліфікаційної іноді можна додати невеликий (4-6 слів) підзаголовок, як уточнення. У назві не бажано використовувати ускладнену, узагальнюючу чи псевдонаукову термінологію. У назві треба уникати слів "Дослідження...", "Аналіз...", "Вивчення...".

Всі обрані студентами теми кваліфікаційних робіт проходять обговорення та затвердження на засіданні кафедри. На засіданні кафедри перевіряється відповідність обраної студентом теми кваліфікаційної роботи тематичній спрямованості працям наукового керівника. Після проходження обговорення на засіданні кафедри теми кваліфікаційних робіт подаються на розгляд на Вчену раду факультету. Всі назви тем кваліфікаційних робіт проходять процедуру обговорення і затвердження на Вченій раді факультету. Після остаточного затвердження Вченою радою факультету тема кваліфікаційної роботи закріплюється за студентом і у подальшому не змінюється. Остаточно теми бакалаврських робіт затверджуються відповідним наказом.

Керівник кваліфікаційної роботи не має права надавати відгук на роботу, а завідувач кафедри допускати кваліфікаційну роботу до захисту, якщо назва теми не відповідає затвердженій.

1.3. Складання робочого плану

Після обрання теми кваліфікаційної роботи, студент складає план роботи в рамках свого завдання. Здійснивши аналітичну роботу, яка дала змогу скласти план кваліфікаційної роботи, студент має змогу сформуванню загальний вигляд та представити варіативність щодо вирішення своєї проблематики. Після попереднього вивчення джерел з досліджуваної теми, студент складає *Індивідуальний робочий план виконання кваліфікаційної роботи* (див. додаток А).

Даний план має відображати ступінь обраної теми, напрям її дослідження, постановку окремих питань та окреслити шляхи їх вирішення. Індивідуальний робочий план може в собі містити основні питання, посилання на першоджерела, цифровий матеріал, фактичні дані, додаткові відомості за потреби.

Основну ідею кваліфікаційної роботи повинен відображати початковий варіант плану. При його формуванні варто вказати зміст окремих розділів та підрозділів з представленням можливої послідовності викладу матеріалу. Робочий план має закладати можливості творчо-креативного розвитку ідей студента. Можливі зміни у плані можуть мати місце за умов виявлення нових даних, що викликають практичне й теоретичне зацікавлення студента-здобувача ступеню бакалавр.

Науковий керівник долучається до складання кінцевого варіанту робочого плану студента та корегує його до найбільш оптимального, з вказанням конкретних термінів виконання кваліфікаційної роботи та окремих її етапів. Остаточний варіант затверджується мокрим підписом наукового керівника. У встановлені терміни студент звітує перед керівником про хід виконання й ступінь готовності розділів кваліфікаційної роботи, що дає підстави науковому керівнику прийняти об'єктивне рішення про допуск кваліфікаційної роботи до захисту.

1.4. Вивчення, аналіз літератури та відбір фактичного матеріалу

Випускню кваліфікаційну роботу бакалавра студент виконує на основі глибокого вивчення літератури за темою дослідження. Слід розпочати роботу з опрацювання відповідних Законів України, постанов Верховної Ради та Кабінету Міністрів, Указів Президента України.

Названі матеріали регулярно публікуються в газетах «Голос України», «Урядовий кур'єр», щотижневих виданнях «Бізнес», «Баланс», «Все про бухгалтерський облік», «Ділова столиця», «Комп&ньоН» інших та розміщені в інформаційних системах «Ліга», «Відомості Верховної Ради» і т.д.

Крім того, студент повинен докладно вивчити матеріали підручників і навчальних посібників, ознайомитись з додатковою літературою за обраною темою: монографіями, статтями за останні роки в журналах «Фінанси України», «Гроші», «Економіка України», «Облік та аудит», «Вісник Національного Банку України», «Банківська справа» та інші. Слід також скористатися інформацією, статистичними даними, що містяться в інших періодичних виданнях.

Для пошуку необхідного матеріалу студент повинен користуватися картотекою бібліотеки університету та предметно-тематичними каталогами публічних бібліотек.

Крім літературних джерел студент вивчає видані міністерствами та іншими центральними органами державного управління України - постанови, накази, інструкції та інструктивні вказівки з теми дослідження, дані про господарську діяльність підприємств, на матеріалах яких виконується робота.

При вивченні літератури студент повинен використовувати публікації останніх років. Необхідно здійснювати цілеспрямований пошук за темою дослідження, вести робочі записи. Не раціонально вести записи в зошити, бо така форма запису ускладнює обробку матеріалу. Найбільш зручні форми запису - на окремих аркушах або картках (залежно від обсягу матеріалу). Це дозволяє легко сортувати матеріал, переміщувати його при необхідності з одного розділу в інший, замінювати дещо застарілий матеріал на більш сучасний.

Усі записи незалежно від їх характеру (основні положення тексту, таблиці, статистичні матеріали, цитати) повинні бути підтверджені посиланням на джерела. Якщо виписка, зроблена з книги або брошури, то вказується: прізвище, ініціали автора, назва книги, місце і рік її видання, та зазначається номер сторінки звідки запозичається інформація. Посилання на журнали (газети), рік видання, номер, сторінка.

Усі опрацьовані літературні джерела включаються до списку літератури.

РОЗДІЛ 2. ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Структурні елементи вступу

Головним призначенням вступу як важливої частини кваліфікаційної роботи є розкриття сутності наукової проблеми, обґрунтування її актуальності та необхідності дослідження. До структурних елементів вступу відносяться концептуальні складові проведеного дослідження у наступній послідовності:

- актуальність дослідження;
- мета дослідження;
- завдання дослідження;
- об'єкт та предмет дослідження;
- методи дослідження;
- практичне значення одержаних результатів;
- інформаційна база дослідження;
- структура кваліфікаційної роботи.

Актуальність дослідження розкриває важливість та необхідність обраної теми для поглиблення теоретичних та практичних аспектів вирішення конкретної проблеми у певній науковій галузі. На основі критичного аналізу літературних джерел необхідно обґрунтувати доцільність дослідження наукової проблеми для розвитку відповідної галузі науки. Актуальність дослідження має наступну послідовність викладання матеріалу: об'єктивна оцінка сучасного стану проблеми, виявлення особливостей процесу, існуючі наукові результати, обґрунтування недостатності вивчення окремих аспектів проблеми та окреслення напрямків подальших наукових досліджень, що обумовлює вибір теми кваліфікаційної роботи та виносить обрану наукову проблематику на новий рівень актуальності. У наступному абзаці доцільно вказати наукові підходи або наукові школи, окремих їх представників, які вивчали різні аспекти досліджуваної проблеми. На основі порівняння та урахування вагомості наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених акцентувати увагу на частинах проблеми, які є недостатньо дослідженими та потребують подальших наукових розвідок.

Мета дослідження – це кінцевий науковий результат виконання кваліфікаційної роботи. Формулювання мети має відповідати на три ключові питання: «На основі чого проводиться дослідження?», «Що очікується в результаті дослідження?» та «Для чого проводиться дослідження? (критерій дослідження)».

Наприклад: «Мета кваліфікаційної кваліфікаційної роботи – на основі вивчення кращих європейських практик розробити концептуальний підхід до вдосконалення системи обов'язкового медичного страхування в Україні для підвищення рівня соціального захисту населення та забезпечення економічного добробуту в суспільстві».

Формулюючи мету, не варто вживати такі слова як «вивчення...», «дослідження...», адже ці слова відповідають засобу досягнення мети. Краще застосовувати такі висловлювання, як «виявити...», «визначити...», «розробити...», «запропонувати...» тощо.

Завдання дослідження є покроковим алгоритмом досягнення мети. Вони мають містити як теоретичний, так і практичний аспекти роботи, чітко демонструвати послідовність виконання дослідження. Завдання дослідження розкривають зміст предмета дослідження у вигляді стислих і конкретних тез: «вивчити...», «виявити...», «проаналізувати...», «оцінити...», «запропонувати...», «розробити...», «апробувати...». Важливо, що назви розділів мають відповідати завданням дослідження.

Обов'язковим елементом вступу є формулювання *об'єкта й предмета дослідження*. **Об'єкт дослідження** спрямований на процес пізнання. Це явище, що породжує проблематику дослідження. Об'єктами можуть виступати економічні процеси, що вивчаються окремо або комплексно з урахуванням позитивних і негативних чинників, які впливають на їх перебіг, функціонування тощо. Сукупність особливих законів і закономірностей функціонування і розвитку об'єкта дослідження складає предмет конкретної науки. **Предмет дослідження** – це чітко окреслений аспект наукового вивчення процесу чи явища в межах об'єкта. Предметом дослідження є найбільш значущі властивості, особливості об'єкта, які підлягають вивченню, тобто те, що найвиразніше відображає цю суперечливість. Об'єкт та предмет дослідження є взаємопов'язаними структурними елементами та співвідносяться між собою як загальне і часткове. Проте, предмет дослідження є більш вузьким за своїм розумінням, ніж об'єкт. Важливо пам'ятати, що конкретизація предмету дослідження сприяє підсиленню змістовності та глибини проведеного дослідження.

Наприклад: Об'єктом дослідження є процес вдосконалення механізму розвитку особистого страхування в Україні. Предметом дослідження є механізм розвитку особистого страхування в Україні.

Методи дослідження – перелік методик, застосованих на теоретичному та емпіричному рівнях дослідження, які підпорядковані вирішенню конкретного завдання. У кваліфікаційній роботі надається перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої мети та вирішення окреслених завдань. Тобто необхідно перерахувати не абстрактно, а конкретно, що саме досліджувалося тим чи іншим методом. Це дозволить встановити логічність та прийнятність застосування саме обраних методів дослідження.

Знання методів має величезне практичне значення, адже допомагає відокремити "істотне" від "другорядного", намітити шлях проходження від "невідомого" до "відомого", від "простого" до "складного", від "передумов" до "висновків". Головне призначення будь-якого наукового метода – на основі відповідних принципів (вимог, приписів тощо) забезпечити успішне вирішення певних пізнавальних і практичних проблем, прирощення знання, оптимальне функціонування і розвиток тих чи інших об'єктів.

Наприклад, серед методів дослідження у кваліфікаційній роботі можуть бути обрані наступні:

–аналіз – метод дослідження, за допомогою якого об'єкт дослідження уявно або практично розкладається на складові частини з метою більш детального його вивчення. В наукових дослідженнях застосовують кілька видів аналізу. Аналіз як метод досліджень використовують у зв'язку із синтезом.

–синтез – поєднання окремих проаналізованих частин об'єкту дослідження або кількох об'єктів в єдине ціле. Мета синтезу – на підставі детального аналізу отримати необхідні дані для більш повних висновків та узагальнень. Певною мірою синтез протилежний аналізу, але вони взаємозалежні та взаємообумовлені.

–індукція – метод дослідження, за допомогою якого судження ведуться від фактів до конкретних висновків.

–дедукція – метод дослідження, який дає можливість за допомогою аналізу загальних положень і фактів перейти до часткових і поодиноких висновків.

–аналогія – метод дослідження, завдяки якому знання про відомі вже об'єкти, предмети

та явища переносяться на інші, ще невідомі, але схожі із відомими і вже раніше вивченими. При цьому висновок робиться за аналогією. Оскільки ізольовано взята аналогія не має доказової сили, то її треба використовувати разом з іншими методами пізнання, додержуючи таких вимог: аналогія має ґрунтуватись на істотних ознаках і більшому числі загальних властивостей; зв'язки між порівнюваними ознаками повинні бути тісними; аналогія як метод має показати не лише схожість об'єктів, а й різницю між ними. Метод аналогій, застосований на подібності показників, предметів і явищ, є основою моделювання.

–економіко-математичного моделювання – метод дослідження об'єктів, процесів і явищ на їх моделях. Сутністю моделювання є заміна об'єктів, які важко вивчати, спеціально створеними зручними моделями. Моделювання як метод застосовується разом з іншими методами, часто з експериментом і має назву модельного експерименту.

–узагальнення – метод, за допомогою якого уявно переходять від окремих фактів, явищ та процесів до ототожнювання у думках або від одного поняття чи судження до іншого, більш загального. Спочатку узагальнюють результати досліджень для кожного повторення, а потім для всього досліду в аналогічних умовах.

Практичне значення одержаних результатів – це відомості про практичне застосування одержаних результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання. Необхідно дати короткі відомості щодо впровадження результатів дослідження, які було отримано у кваліфікаційній роботі. Якщо кваліфікаційна робота носить більше теоретичний характер, то практична значимість може полягати в апробації наукових результатів дослідження на Міжнародний та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових публікаціях, актах про впровадження результатів на базах практики, використанні наукових розробок в освітньому процесі.

Інформаційною базою дослідження є сукупність наукових розробок вітчизняних та закордонних вчених; фундаментальні теоретичні положення економічної науки з проблематики дослідження; підручники; монографії; офіційні статистичні дані; документи нормативно-правового характеру; Інтернет-джерела (офіційні сайти); офіційна звітність підприємств, установ та організацій.

Структура кваліфікаційної роботи – це інформація про обсяг, кількість розділів, ілюстрацій, таблиць, використаних джерел та додатків.

Важливо пам'ятати, що остаточне редагування вступної частини доцільно виконувати на завершальній стадії дослідження, коли досліджувана проблема постає перед автором у повному обсязі. Завдання, об'єкт і предмет дослідження повинні відповідати структурі роботи і затвердженому змісту. Наповнення кожної частини кваліфікаційної роботи має визначатися її темою.

2.2. Загальні вимоги до написання кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, кожен із яких поділяється, зазвичай, на три підрозділи (нумерація складається з двох чисел, відокремлених крапкою: перша цифра – це номер розділу, друга цифра – номер підрозділу).

Зміст розділів та підрозділів має повністю розкривати тему кваліфікаційної роботи та відповідати поставленим завданням. Результати наукового дослідження, які відображено у розділах кваліфікаційної роботи, повинні викладатися науковою мовою, стисло, логічно й аргументовано. Кожний розділ починається з нової сторінки. Всередині розділу кожен новий підрозділ відокремлюється від попереднього одним вільним рядком. Всі матеріали всередині розділу, що не є дуже важливими для розуміння рішення наукового завдання, або таблиці, які займають повну сторінку і більше, виносяться у Додатки.

В теоретичній частині кваліфікаційної роботи (Розділ 1) проводиться самостійний аналіз теоретичного і наявного практичного матеріалу, який робиться на основі опрацьованих студентом наукових праць та Інтернет-джерел. У розділі зазвичай виділяють три підрозділи, проте, за необхідністю, можна зробити їх кількість більшою або меншою. У підрозділах

першого розділу потрібно розкрити сучасний стан проблеми, яку відображено у темі кваліфікаційної роботи, витоки наявних проблем, огляд чинників, існування яких перешкоджає їх вирішенню, як на законодавчому, так і на теоретичному, методичному або практичному рівнях. У тексті першого розділу кваліфікаційної роботи потрібно зробити аналіз основних законодавчих та нормативних актів за темою дослідження, коротко навести історію розвитку обраної проблематики, показати ступінь вивчення окремих питань теми на основі опрацювання результатів наукових досліджень, проведених вітчизняними та закордонними вченими. Доцільно у першому розділі окреслити коло проблем, які буде розглянуто у другому та третьому розділах кваліфікаційної роботи.

За даними дослідження встановлюється наявна проблематика, наприклад, відступи від діючих законів і методичних рекомендацій, проводиться об'єктивна оцінка та аналіз діяльності обраного об'єкта дослідження, узагальнюється передовий досвід, розроблюється комплекс заходів.

У тексті кваліфікаційної роботи доцільно навести конкретні фінансово - економічні розрахунки за прийнятими методиками. Якщо відомі методики проведення комплексного аналізу та інших економічних розрахунків, на думку автора кваліфікаційної роботи, не підходять, то студент повинен обґрунтувати застосування іншої методики і привести відповідний теоретичний апарат.

Кваліфікаційну роботу слід побудувати за принципом поступового звуження діапазону питань, розглядаючи їх за принципом «від загального до конкретного». У теоретичній частині (розділі 1) доцільно навести та за певною методикою узагальнити різні погляди економістів щодо запропонованих питань і коротко, своїми словами описати їх сутність, підкреслюючи найбільш аргументовані пропозиції вчених і аналізуючи можливість їх використання у подальшій практичній діяльності.

Перший розділ кваліфікаційної роботи є теоретичним і повинен розкривати сутність досліджуваної економічної категорії або поняття, еволюцію поглядів вчених на її розвиток, її місце та роль в умовах ринкової економіки. Доцільно наводити визначення та використовувати аргументи як вітчизняних так і закордонних вчених з проблеми, що досліджується, не забуваючи висловлювати й свою точку зору, як автора кваліфікаційної роботи.

У **другому розділі кваліфікаційної роботи** студентом проводиться комплексний аналіз фінансової та господарської діяльності на основі звітності підприємства, банку або страхової компанії, де студент проходив переддипломну практику. Для дослідження проблеми за обраною темою кваліфікаційної роботи доцільно надати аналіз економічних механізмів, методик або моделей, які автор збирається використовувати. Надзвичайно важливо застосовувати критичний підхід до використання в практичній діяльності всього методичного матеріалу з проблеми, що досліджується студентом. Особливу увагу звертати на доцільність або недоцільність використання закордонних методик щодо аналізу або прогнозування економічних показників, зважаючи на розбіжність статистичної бази. Це дозволяє зробити правильні висновки в роботі з позиції захисту інтересів економіки України, її фінансової і банківської системи й розробити кваліфіковані рекомендації.

У **третьому розділі кваліфікаційної роботи** використовується у повному обсязі зібраний практичний матеріал по об'єкту дослідження, на основі якого проводиться апробація фінансово-економічного механізму або розробляється інше вирішення виявлених у ході аналізу проблем. У третьому розділі потрібно сформулювати практичні заходи або рекомендації, чи визначити напрями удосконалення або розвитку тієї сфери фінансово-кредитних відносин, що були предметом аналізу у попередніх розділах, запропонувати інші механізми, методи, інструменти, важелі практичної реалізації. У останньому підрозділі третього розділу доцільно дати оцінку ефективності запропонованим заходам вирішення досліджуваної проблеми або науково обґрунтувати доцільність запропонованих шляхів покращення фінансової ситуації. Переконалівість висновків і рекомендацій у третьому розділі кваліфікаційної роботи підтверджується шляхом проведення розрахунків за запропонованими

економіко-математичними методами і моделями, можливо за стандартними комп'ютерними програмами, а також за допомогою схем, графіків, таблиць і діаграм.

Основна частина кваліфікаційної роботи завершується пропозиціями та рекомендаціями студента по вирішенню сформульованих проблем теоретичного та практичного характеру. Всі пропозиції, які розроблено та запропоновано до реалізації в умовах конкретного банку (підприємства, страхової компанії), повинні впливати з проведеного теоретичного та аналітичного дослідження у попередніх двох розділах кваліфікаційної роботи.

Кожний розділ кваліфікаційної роботи являє собою єдність теорії й практики, тому наприкінці кожного розділу потрібно робити логічний перехід до наступного розділу. Цим забезпечується послідовність у дослідженні обраної проблеми.

Після кожного розділу потрібно виокремлювати як самостійну рубрикацію підрозділ «**Висновки до розділу...**», у якому автор кваліфікаційної роботи, у короткій формі вказує наукові результати та новизну дослідження. Наприкінці кожного розділу потрібно сформулювати висновки, які надають можливість ознайомитися із результатами дослідження у стислій формі. У висновках після кожного розділу викладається результати дослідження тільки цього розділу, враховуючи поставлені завдання, які відображено у ВСТУПІ до кваліфікаційної роботи. У «Висновках до розділу...» бажано проставляти нумерацію висновків, починаючи кожний висновок зі слів, який надають можливість підвести підсумок, наприклад: «У ході дослідження узагальнено...», «Визначено...», «На основі систематизації та аналізу наукових підходів до... зроблено висновок...», «Обґрунтовано...», «Доведено...». Якщо за проведеними дослідженнями, результати яких відображено у даному розділі, є опубліковані наукові праці (тези доповіді або стаття), то доцільно зробити наприкінці висновків до розділу допис фрази «Основні положення розділу опубліковано у наукових працях автора [12,13]».

Наприкінці кваліфікаційної роботи роблять загальні висновки за результатами проведеного дослідження, які розміщують у окремому розділі **ВИСНОВКИ**. Доцільно, щоб сутність зроблених висновків повністю відображала результат проведеного дослідження у розрізі поставлених у роботі завдань. Доцільно, щоб кількість висновків за роботою співпадала із кількістю завдань, які відображено у ВСТУПІ роботи.

2.3. Вимоги до написання теоретичної частини

Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним дослідженням. Хоча в кваліфікаційних роботах одержати відносно нові результати важко, однак виокремлення нових положень (завдань) бажано ставити в пріоритет в роботах подібного типу. В кваліфікаційній кваліфікаційній роботі більш актуальними є питання практичної значимості роботи в зв'язку з тим, що вони в основному повинні носити емпіричний характер. Хоча можливим є і теоретичне узагальнення, звідси значення й теоретичної значимості роботи.

Вимоги до кваліфікаційної роботи в науковому відношенні нижчі, ніж до кваліфікаційної роботи. На неї розповсюджуються основні вимоги, які висуваються до кваліфікаційних робіт.

А саме:

— кваліфікаційна кваліфікаційна робота повинна мати чітко регламентовану структуру;

— у першому теоретичному розділі варто показати та проаналізувати напрацювання інших іноземних та вітчизняних авторів, які відповідають обраній темі кваліфікаційного дослідження;

— у кваліфікаційній роботі закріплюються, практично значущі наукові результати, які одержані самостійно автором в процесі дослідження та базуються на вже відомих наукових теоріях, законах, закономірностях, загальнонаукових принципах та положеннях;

— у кваліфікаційній роботі необхідно забезпечити точність та обґрунтованість висвітленої інформації (зокрема, наведені коректні посилання на джерела літератури, зазначені у списку використаних джерел);

— характер та стиль викладу інформації має відповідати вимогам до оформлення результатів наукових досліджень, а саме: при висловленні власної думки необхідно уникати вживання особистісних займенників таких, як «я» або «ми» у конструкціях які містять «я думаю...», «я вважаю...» або «ми вважаємо...» доцільно використовувати інші мовні конструкції, доприкладу: «на нашу думку...», «доцільно запропонувати...», «необхідно зауважити...», «можна зробити висновок...» тощо;

— теоретичний розділ кваліфікаційної роботи передбачає дискусію та полеміку з іншими авторами обраної тематики, тому бажано висловлювати свої думки в коректній формі. Доприкладу: «як слушно зауважив..., проте..., отже,...», «зважаючи на значний доробок авторів з питань..., на теперішній час, враховуючи зміни, доцільно...» тощо;

— всі проведені дослідження висвітлені у теоретичному розділі необхідно супроводжувати таблицями, в яких відображаються узагальнені результати дослідження. Наприклад: «Сучасні підходи щодо визначення сутності поняття “фінансовий механізм” (узагальнено автором на основі джерел [5, 8, 10, 11, 23, 31])», «Результати узагальнення існуючих підходів до визначення термінів “інвестиції”, “інвестиційна привабливість” та “інвестиційний потенціал” іноземними та українськими авторами (узагальнено автором на основі джерел [10, 15, 18, 22, 31])». Після узагальнюючих таблиць необхідно надати пояснення щодо обраних визначень економічних понять різними авторами. Зокрема, що саме в них є спільного та відмінного, що враховано, а що не враховано тими чи іншими авторами.

У першому теоретичному розділі досліджуються теоретико-методичні напрацювання за обраною тематикою кваліфікаційної роботи, які були опубліковані в наукових працях іноземних та вітчизняних вчених. Виклад теоретичних положень має бути за можливості простим, доступним і лаконічним. Ця інформація не потребує занадто докладного висвітлення й потрібні лише як база, щоб краще розібратися в конкретних ситуаціях та показати уміння здобувача самостійно формулювати суть проблеми. Аналіз літератури з досліджуваної проблеми повинен бути здебільшого не фактографічним, а критичним, віддзеркалювати особисту позицію та думку автора. У підрозділі 1.1. кваліфікаційної роботи доцільно зробити огляд наукової літератури за темою роботи, зазначивши які питання і якими авторами були досліджені раніше. В огляді літератури здобувач стисло окреслює основні етапи розвитку наукової думки стосовно обраної тематики. Стисло, критично висвітлюючи та аналізуючи роботи попередників, здобувач повинен означити ті проблеми, що залишились не вирішеними і визначити свої завдання для вирішення даних проблем. Варто пам'ятати, що, цитуючи будь-яке джерело інформації, необхідно робити посилання на нього, оскільки це предмет інтелектуальної власності його автора. Важливу складову першого розділу кваліфікаційної роботи складає цитування. У роботі не повинно бути запозичених положень і формулювань, натомість допускаються лише посилання на них. Цитати провідних науковців роблять дослідження більш вагомим з наукової точки зору, допомагають його автору підкріпити свою думку, або спростувати твердження інших. При цитуванні слід дотримуватись певних правил. Доцільно в теоретичному розділі кваліфікаційної роботи викласти таблиці, які узагальнюють відомості щодо основних досліджуваних понять з праць різних іноземних та вітчизняних авторів. Після цього автору доцільно здійснити критичний аналіз поглядів різних іноземних та вітчизняних авторів та сформулювати власне визначення поняття, яке є уточненням з точки зору проведеного аналізу.

В теоретичному розділі кваліфікаційної роботи варто узагальнити або сформулювати класифікації за виділеними ознаками різних дефініцій або чинників які впливають на них. У таблицях узагальнення думок різних авторів щодо визначення економічних понять або узагальнених класифікацій обов'язково вказувати ступінь авторської новизни. Наприклад, після назви таблиці зробити примітку: «Складено автором за джерелами [11, 23, 34, 41]». У теоретичному розділі кваліфікаційної роботи в окремому підпункті доцільно

здійснити аналіз законодавчої та нормативно-правової бази України, яка стосується теми кваліфікаційної роботи. Якщо для повного та всебічного розкриття обраної теми є необхідність дослідити досвід іноземних країн, то доцільно цю інформацію надати в окремому підпункті з обов'язковими висновками щодо доцільності використання іноземного досвіду в реаліях сучасної української економіки. У заключному підпункті першого розділу, слід викласти власне бачення автора щодо шляхів розв'язання тих проблем, які були виявлені у ході теоретичних досліджень та макроекономічного аналізу, що є предметом дослідження. Для написання теоретичної частини необхідно використовувати Закони України, підзаконні акти відповідних державних органів влади, рішення Кабінету Міністрів України з питань, які є безпосередньо предметом дослідження, монографіями, матеріалами наукових конференцій і журнальними публікаціями з актуальних фінансових і економічних проблем, відкритими інформаційними ресурсами мережі Інтернет.

2.4. Вимоги до аналітичної частини

Аналітичний розділ кваліфікаційної роботи ґрунтується на даних звітності підприємств, організацій, банків та інших суб'єктів господарювання, де здобувач проходив виробничу та переддипломну практики. В другому, аналітичному розділі необхідно провести аналіз макроекономічної ситуації, яка склалася в українській економіці й стосується тематики кваліфікаційної кваліфікаційної роботи. Обов'язково потрібно навести історію розвитку та сучасну характеристику підприємства, організації, банку або іншого суб'єкту господарювання, де здобувач проходив виробничу та переддипломну практики.

Проаналізувати основні техніко-економічні показники розвитку досліджуваного суб'єкта господарювання за останні три роки. Доцільно провести горизонтальний та вертикальний аналіз балансу суб'єкта господарювання за останні 2–3 роки та провести комплексний аналіз фінансового стану суб'єкта господарювання. Головним джерелом інформації для аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання є форми бухгалтерської звітності. Основною формою фінансової звітності є баланс (Форма 1).

Горизонтальний аналіз балансу суб'єкта господарювання — це порівняння показників поточного періоду з показниками минулого періоду, тобто спостереження за динамікою (зменшенням або збільшенням значення показника у часі). Варто звернути увагу на такі рядки балансу, як «Фінансові вкладення», «Грошові кошти та грошові еквіваленти» і «Дебіторська заборгованість». За результатами проведеного горизонтального аналізу необхідно зробити висновки.

Вертикальний аналіз балансу — це аналіз балансу суб'єкта господарювання за два порівнювані періоди часу, в кожному з яких розраховується питома вага розділів і окремих їх складових в загальній сумі (валюти) активу та пасиву і аналізується їх динаміка шляхом визначення абсолютних та відносних відхилень з аналогічними даними попереднього періоду. При проведенні вертикального аналізу балансу суб'єкта господарювання необхідно враховувати зіставність даних балансів (зазвичай використовують дані на кінець фінансового періоду). Горизонтальний аналіз надає відомості про зміни фінансового стану суб'єкта господарювання за статтями балансу. Доцільно у висновках до розділу звернути увагу на ті статті балансу, які мають значні відхилення від попереднього періоду. Вертикальний аналіз балансу підприємства надає відомості щодо структури балансу і також показує відхилення за окремими статтями балансу у розрізі структури. Доцільно звернути увагу на статті балансу, які мають значне відхилення у структурі від даних попереднього періоду.

Після проведення вертикального і горизонтального аналізів активів та пасивів суб'єкта господарювання необхідно проаналізувати показники, які характеризують фінансову діяльність суб'єкта господарювання більш детально. Наприклад, сукупність таких показників може бути наведена у вигляді чотирьох укрупнених груп, що характеризують: «платоспроможність»; «ефективність використання фінансових ресурсів»; «обіговість активів» та «потенційні можливості суб'єкта господарювання». Окремим підпунктом

доцільно виділити аналіз конкретної проблеми, яка розглядається в кваліфікаційній кваліфікаційній роботі. Наприклад: «Аналіз ймовірності банкрутства суб'єкта господарювання» або «Аналіз фінансової безпеки суб'єкта господарювання» тощо. В другому аналітичному розділі обов'язково потрібно застосовувати формули, розрахунки та робити посилання на джерела, за даними яких проводилися розрахунки. Результати розрахунків можуть наводитись у вигляді таблиць. Після наведення результатів розрахунків (в таблицях) необхідно їх прокоментувати та зробити висновки щодо динаміки змін техніко-економічних показників, фінансового стану суб'єкта господарювання та інших отриманих результатів. Залежно від задач, які визначено для вирішення в кваліфікаційній кваліфікаційній роботі, можна використовувати також і спеціальні методи: «SWOT аналіз», «ABC-аналіз», «STEP-аналіз» та ін. Наприкінці другого аналітичного розділу необхідно зробити узагальнюючі висновки щодо проведеного аналізу та окреслити ті проблеми, які потребують подальшого вирішення.

2.5. Вимоги до написання практичної частини

У третьому розділі кваліфікаційної роботи необхідно приділити більше уваги практичному вирішенню проблем, виявлених у попередніх розділах роботи. Всі запропоновані рішення потрібно супроводжувати та підкріплювати економічними розрахунками. Залежно від теми кваліфікаційної роботи в третьому розділі можна запропонувати із наведеними необхідними розрахунками та обґрунтуваннями: «бізнес-план», «інвестиційну пропозицію», «бюджетний план» запропонованого вирішення виявленої проблеми. Третій розділ є самостійною пропозицією автора щодо розв'язання виявленої економічної проблеми та демонструє рівень його компетентності, знань та навичок, які він отримав в процесі підготовки. Третій розділ має складатись з трьох підпунктів, але за необхідності може складатися і з двох, які доцільно називати, наприклад: «Розробка заходів покращення...» або «Оцінка ефективності впровадження...».

2.6. Вимоги до написання частини з методики викладання фахових дисциплін

Випускна кваліфікаційна робота бакалавра закінчується **прикінцевою частиною**, що у роботі називається «ВИСНОВКИ».

У **висновках** стисло (на 2-3 сторінках) по пунктах слід сформулювати основні результати, що виносяться на захист, викласти своє бачення застосування отриманих результатів теоретичних та практичних розробок, оцінити отримуваний позитивний ефект від їх використання, зробити свої висновки та рекомендації.

Вони здійснюються на підставі матеріалу, викладеного в основній частині роботи і повинні бути максимально конкретними та обґрунтованими. При внесенні пропозицій щодо усунення недоліків та вдосконаленню фінансової діяльності підприємства необхідно враховувати його конкретні умови та реальні можливості діяльності українських організацій.

Висновки повинні підбити підсумок вирішення тих завдань, які були поставлені у вступі до випускної кваліфікаційної роботи бакалавра. Висновки та пропозиції повинні бути сформульовані чітко, ясно і зрозуміло навіть без читання основного тексту. Вони повинні показати зміст всієї роботи, її сутність, теоретичне і практичне значення.

2.7. Бібліографічний список використаної літератури та додатки

Завершальною частиною кваліфікаційної роботи є складання бібліографічного списку використаної літератури. Цей перелік є однією з важливих структурних елементів кваліфікаційної роботи та демонструє ступінь вивчення обраної теми, глибину проведеного дослідження та творчу роботу автора. Бажано використовувати вітчизняні та зарубіжні джерела літератури, які є актуальними на сучасному етапі (приблизно 80 % літературних

джерел має бути за останні п'ять років). Обсяг іноземної літератури – 7–10 джерел, які надаються останніми у списку.

До бібліографічного списку використаних джерел мають бути включені роботи, які було використано при написанні кваліфікаційної роботи та аналізі окремих аспектів досліджуваної проблематики. Обов'язковою вимогою є включення літературних джерел, на які було зроблено посилання у тексті кваліфікаційної роботи.

Посилання на літературу подаються відповідно до прийнятих стандартів.

У списку використаної літератури можуть бути зазначені такі джерела інформації: документи законодавчого характеру, монографії, підручники, навчальні посібники, статті, тези доповідей конференцій, дисертації та автореферати, звіти, каталоги, описи до патентів і авторських свідоцтв, методичні вказівки, науково-популярні і художні твори, архівні матеріали, авторські публікації тощо. Рекомендована орієнтовна кількість використаних літературних джерел для роботи за ОКР «бакалавр» складає 80–100 найменувань. Не рекомендується включати до цього списку енциклопедії, довідники, науково-популярні книги, газети.

Оформлення списку використаної літератури формується одним із наступних способів: у порядку появи посилань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку. Приклади оформлення бібліографічного опису в списку використаних джерел кваліфікаційної роботи з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 представлено у *додатку Н*.

Після списку використаної літератури слід розмістити додатки, що призначені для висвітлення додаткових та допоміжних матеріалів, та підтверджують основні положення роботи. Додатки необхідно починати з нової сторінки. У додаток можуть входити: бланки тестів та опитувальників, таблиці вихідних даних і результатів розрахунків, програми тренінгів та навчальних занять, схеми, рисунки, допоміжні розрахунки, звітність підприємств та організацій, методичні розробки тощо. Тобто у додатках розміщують матеріал, що підтверджує якість виконання завдань проведеного дослідження та є необхідним для повноти роботи, але включення його до основної частини роботи може змінити логічне та впорядковане уявлення про роботу; не може бути послідовно розміщено в основній частині роботи через великий обсяг або способи відтворення; може бути вилучений для широкого кола читачів, але є необхідним для фахівців.

Усі додатки розміщують в порядку появи посилань у тексті. Кожний додаток починається з нової сторінки, повинен мати заголовок, що друкується угорі малими літерами з першої великої літери симетрично до тексту сторінки. Над заголовком посередині рядка друкується слово "Додаток" і велика літера української абетки, якою позначається цей додаток (А, Б, В тощо), за винятком "Г, І, Ї, Є, Ђ". Текст кожного додатка може бути поділений на розділи, що нумерують у його межах (наприклад А.1, А.2, тобто 1-й та 2-й відповідно розділи додатку А). Рисунки та таблиці у додатках позначаються відповідно до розділу, де існує посилання на відповідний додаток, вказавши порядковий номер (Рис. А.2.1., табл. К.1.3.)

РОЗДІЛ 3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Технічні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота має бути виконана грамотно, написана зрозумілим науковим стилем, мати охайний вигляд, оформлена відповідно до технічних вимог, що висувають до робіт такого типу та бути переплетеною в тверду палітурку.

Кваліфікаційна робота готується з використанням комп'ютерної техніки, роздруковується на одному боці аркуша білого паперу формату (210 x 297 мм). Основний обсяг кваліфікаційної роботи 80-90 сторінок друкованого тексту, без додатків та списку використаних літературних джерел.

Текст кваліфікаційної роботи друкується у текстовому редакторі WS Word, шрифтом Times New Roman, 14 кеглем з міжрядковим інтервалом 1,5. Текст кваліфікаційної роботи варто друкувати, в наступних розмірних полях:

- знизу та зверху – 20 мм;
- по лівому краю – 30 мм;
- по правому краю – 15 мм.

Орієнтація аркуша – книжкова. Альбомна орієнтація може використовуватися за потреби окремих таблиць, схем та рисунків. В ході написання кваліфікаційної роботи потрібно дотримуватися рівномірної цілісності, чіткості та контрастності тексту.

Прізвища, назви установ (організацій, фірм, підприємств, банків) та інші власні назви у кваліфікаційній роботі подаються мовою оригіналу. Словосполучення і скорочення слів у кваліфікаційній роботі допускаються відповідно до чинних стандартів з видавничої та бібліотечної справи.

На титульному аркуші вказують повну назву міністерства/відомства, закладу вищої освіти, назву структурного підрозділу, ПІБ студента, назву академічної групи, тему роботи, напрям підготовки студента, дані про наукового керівника, місто та рік подання кваліфікаційної роботи до захисту (додаток Б).

Структурні елементи кваліфікаційної роботи наступна: ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ. Всі ці елементи друкуються великими літерами симетрично до тексту.

Розділи та підрозділи мають мати заголовки. Заголовки структурних елементів роботи, зокрема розділів, слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами без крапки в кінці. Заголовки підрозділів кваліфікаційної роботи слід починати з абзацного відступу і друкувати маленькими літерами, крім першої великої, без крапки в кінці. Відстань між заголовком структурних частин, підрозділів та текстом повинна дорівнювати 1-2 інтервали.

Відступ абзацний повинен дорівнювати 1,25 см та бути однаковим по всьому тексту кваліфікаційної роботи. Переноси слів у заголовках розділів, підрозділів та по тексту не допускаються.

Кожний розділ кваліфікаційної роботи слід починати з нової сторінки. Підрозділи, в межах одного розділу, розміщуються один за одним з відступом у 2 пусті рядки після підрозділу. Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу в нижній частині сторінки, якщо після неї слідує лише один рядок тексту.

Нумерація сторінок здійснюється арабськими цифрами та має бути наскрізною. Номер сторінки проставляється у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Титульний аркуш включають до загальної нумерації сторінок кваліфікаційної роботи, але номер сторінки на титульному аркуші не проставляється. Рисунки та таблиці, що розміщені на окремих сторінках, включаються до загальної нумерації сторінок кваліфікаційної роботи.

Розділи кваліфікаційної роботи повинні мати порядкову нумерацію в межах викладення суті роботи та позначатися арабськими цифрами (наприклад: Розділ 1.). Підрозділи кваліфікаційної роботи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу та складатись з номера розділу і порядкового номера підрозділу й відокремлюватись крапкою (наприклад: 1.1).

3.2. Оформлення допоміжних матеріалів (малюнки, графіки, таблиці, посилання)

Для наочності матеріалів дослідження та підсилення доказової бази проведеного аналізу, а також для пояснення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, допускається ілюструвати її графіками, діаграмами, таблицями, схемами, фото тощо. Їх слід розміщувати безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше та надавати у тексті роботи на них посилання у круглих дужках, наприклад (табл. 1.1) або (рис. 1.1), або на наступній сторінці, а за необхідності виносити у Додатки. За наявності у кваліфікаційній роботі таблиць, що

доповнюють рисунки, таблиці слід розміщувати після графічного матеріалу. Рисунки і таблиці, які повністю розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Якщо рисунок не створений автором кваліфікаційної роботи, то необхідно дотримуватися вимог чинного законодавства про авторські права і надавати посилання на джерело, з якого запозичено рисунок, позначаючи джерело квадратними дужками, наприклад [34].

Відомості, які наведено у вигляді графіків, діаграм, схем або фото називають рисунками. Під кожним рисунком розміщують його назву симетрично тексту. Назва повинна відображати зміст рисунка і бути короткою. Рисунки позначаються словом «Рис.» і нумеруються арабськими цифрами послідовно в межах розділу, за винятком рисунків, поданих у Додатках. Номер рисунку складається з номера розділу і порядкового номера рисунку, між якими ставиться крапка. Наприклад: «Рис. 3.1» (перший рисунок третього розділу). Рисунки кожного Додатка позначають окремою нумерацією арабськими цифрами з додаванням літери перед цифрою позначення Додатка (Рис. В. 3). Рисунок (діаграму, схему і т. ін.), як правило, слід виконувати на одній сторінці у чорно-білій гамі. Кольорових рисунків у роботі не допускається. Якщо рисунок не вміщується на одній сторінці, потрібно змінити масштаб рисунка.

Наприклад.

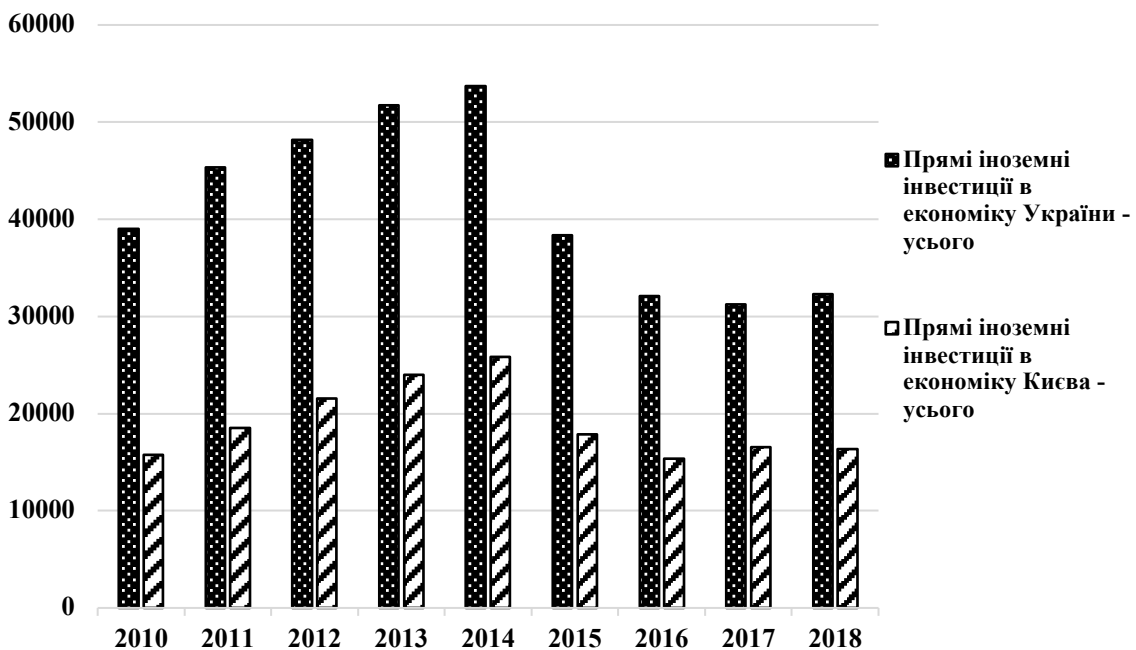

Рис. 2.1. Динаміка надходжень іноземних інвестицій в економіку України та в економіку міста Києва за період 2010-2018 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором за даними [3,4]

Цифровий матеріал, як правило, подається у формі таблиць, в яких відображають зазвичай як статистичні дані так і результати проведеного аналізу або розрахунків. Кожна **таблиця** обов'язково повинна мати змістовий заголовок. У назві (заголовку) таблиці доводиться інформація щодо об'єкту, суб'єкту, дати чи періоду, за який наводяться дані. Усі таблиці нумеруються в межах розділу незалежно від того у якому підрозділі вони розташовані. Перед назвою таблиці праворуч з прописної букви пишуть слово «Таблиця» та її порядковий номер арабськими цифрами. Крапка після номера і назви таблиці не ставляться. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці в цьому розділі (*наприклад*: Таблиця 2.1 – перша таблиця другого розділу). Після таблиці обов'язково розміщується інформація щодо ступеня авторської оригінальності, наприклад: «Джерело: складено автором за даними [3,4]». Таблиці, які розміщено у Додатках, нумеруються наступним чином: «Таблиця

В.1», якщо таблицю наведено в додатку В. У тексті кваліфікаційної роботи обов'язково мають бути посилання на таблицю. Таблицю розміщують після першого посилання на неї в тексті, а за необхідності – у Додатку до роботи.

Таблиця 2.1

Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України та міста Києва за період 2010-2018 рр., млн. дол. США

Назва показника	Роки									Відхилення даних 2018 від 2010, %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Прямі іноземні інвестиції в економіку України - усього	38 992,9	45 370,0	48 197,6	51 705,3	53 704,0	38 356,8	32 122,5	31 230,3	32 281,9	- 17,21

Джерело: складено автором за даними [3,4]

Бажано таблицю не розривати, якщо вона за своїм розміром в одну сторінку або менша від неї. Якщо таблиця за розміром більше, ніж одна сторінка, то потрібно підписати перенесену на наступну сторінку частину таблиці у правому верхньому кутку наступним чином «Продовження табл. 2.1». Якщо таблицю не можна розташувати відразу ж після посилання на неї за браком місця на сторінці, то можна розташувати її на новій сторінці, а відразу ж за посиланням на неї розташувати текст кваліфікаційної роботи, який мав би йти після таблиці. Таким чином можна уникнути незаповнених місць на сторінці. Якщо рядки або стовпці таблиці виходять за формат сторінки, то можна поділити таблицю на частини, які розміщують одна під одною або поряд, при цьому повторюють її головну й бокову частини в кожній частині таблиці. У разі поділу таблиці на частини допускається її головну й бокову частини замінити пронумерованими арабськими цифрами стовпцями і (або) рядками першої частини. Якщо в кінці сторінки таблиця переривається і її продовження буде на наступній сторінці, то в першій частині таблиці нижню горизонтальну лінію, що обмежує таблицю, не креслять. Допускається розміщення таблиці вздовж довгого боку аркуша (альбомна орієнтація сторінки) таким чином, щоб її можна було читати з поворотом за годинниковою стрілкою. Заголовки граф таблиці друкують кеглем 10-12 з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф указують в однині.

Формули створюються за допомогою редактора формул і розташовуються безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються, посередині рядка. Вище і нижче кожної формули має бути залишено не менше одного вільного рядка.

Формули нумеруються арабськими цифрами, які друкують у круглих дужках, наскрізною нумерацією в межах розділу за винятком тих, які є в додатках. Номер формули друкують наприкінці рядка, на якому розташована формула, і складається з номера розділу і порядкового номера формули, відокремлених крапкою, наприклад, формула (1.3) – третя формула першого розділу. Формули в додатках нумерують в межах кожного додатка окремо арабськими цифрами з додаванням перед цифрою літери, яка позначає додаток. *Наприклад:* ...у формулі (В. 1). Розшифровка символів і числових коефіцієнтів, які входять до формули, потрібно наводити безпосередньо після надрукованої формули в тій послідовності, в якій вони наведені у формулі. Перший рядок пояснень символів формули починають без абзацу словом «де» без двокрапки, а потім кожного разу з нової строки наводять пояснення всіх символів, що складають формулу.

Переносити формули на наступний рядок допускається за правилами перенесення математичних виразів, а саме, тільки на знаках виконуваних операцій, повторюючи знак на початку наступного рядка. Якщо переносять формулу на знаковій операції множення, то використовують знак «×».

Формули, які не розділені текстом та йдуть одна за одною, відокремлюють комою. Посилання в тексті на порядкові номери формули наводять у круглих дужках. *Наприклад:* «...у формулі (2.2)». Якщо у формулі застосовують символи та позначення. Які закріплено відповідними стандартами або іншими документами, то використовують саме ці позначення.

Переліки у тексті кваліфікаційної роботи, можуть бути наведені всередині пунктів або підпунктів. Перед переліком ставлять двокрапку. Перед кожною позицією переліку можна ставити дефіс (перший рівень деталізації) або малу літеру української абетки з дужкою, або не нумеруючи. Для подальшої деталізації переліку (другий рівень деталізації) доцільно використовувати арабські цифри з дужкою.

Наприклад:

Розмір поточних витрат виробництва на 1 грн валової продукції:

$$E = \frac{\sum B}{B_n}, \quad (2.2)$$

де $\sum B$ – виробничі витрати, грн;
 B_n - вартість валової продукції, грн.

Наприклад:

- а) матеріальні витрати;
- б) витрати на оплату праці;
 - 1) витрати на основну заробітну плату;
 - 2) витрати на додаткову заробітну плату;
- в) амортизація.

Переліки друкують малими літерами з абзацного відступу (перший рівень деталізації), або з відступом відносно місця розташування переліків першого рівня (другий рівень деталізації).

Примітки вміщують у тексті кваліфікаційної роботи розташовують безпосередньо після тексту, таблиці, ілюстрації, яких вони стосуються, якщо виникає необхідність пояснення змісту тексту, таблиці або ілюстрації. Одну примітку не нумерують. Слово «Примітка» друкують з великої літери з абзацного відступу, не підкреслюють, після слова «Примітка» ставлять крапку і з великої літери в тому ж рядку подають текст примітки. Якщо є необхідність навести декілька приміток, то їх нумерують послідовно арабськими цифрами з крапкою. Після слова «Примітки» ставлять двокрапку і з нового рядка з абзацу після номера примітки з великої літери подають текст примітки.

Виноски допускається оформляти пояснення по окремих даних, наведених у тексті або таблицях кваліфікаційної роботи. Виноски позначають наскрізною нумерацією в межах одного розділу нарядковими знаками у вигляді арабських цифр (порядкових номерів). Знаки виноски проставляють безпосередньо після того слова, числа, символу, речення, до якого дають пояснення, та перед текстом пояснення. Текст виноски вміщують під таблицею або в

кінці сторінки й відокремлюють від таблиці або тексту лінією довжиною 30 – 40 мм, проведеною в лівій частині сторінки. Текст виноски починають з абзацного відступу і друкують з мінімальним міжрядковим інтервалом.

Посилання в тексті роботи на джерела зазначають порядковим номером за переліком наведеного наприкінці кваліфікаційної роботи списку літератури, окресленими двома квадратними дужками, наприклад, «у роботах [1 – 7] ...», «у роботі [1, с.28] ...».

У внутрішньотекстових посиланнях на наукові джерела, які включені у список використаних джерел, після згадування про нього або після цитати, вказують його номер в квадратних дужках, під яким він значиться у списку літератури, наприклад:

Ю.І. Зозуля [12] і П.О. Гусєв [27] вважають ...

Якщо є посилання на певні сторінки наукової праці, то посилання оформлюють наступним чином:

У своїй роботі Ю.І. Зозуля [12, с. 18] писав ...

При посиланні на багатотомне наукове видання вказують також у квадратних дужках і номер тому, наприклад: [18, т.1, с. 75].

Якщо посилаються одночасно на кілька робіт одного автора або на роботи декількох авторів, то в квадратних дужках вказуються номери цих робіт, наприклад:

В.А. Петренко, І.І. Іванов і Н.П. Глухів [5, 12, 15] вважають ...

Якщо у тексті кваліфікаційної роботи наводиться цитата із наукового джерела, то цитати з творів інших авторів або з офіційних документів потрібно відтворювати точно, зі збереженням усіх особливостей першоджерела. Якщо робота видавалася кілька разів, то слід цитувати її за останнім виданням. Фрази, які наведено у кваліфікаційній роботі як цитати, вкладають в лапки. Замість пропуску слів у цитаті ставлять три крапки, опускаючи розділові знаки перед або після трьох крапок. На початку цитати речення перше слово пишеться завжди з прописної літери, навіть якщо в оригіналі ця фраза починається з малої. Якщо в оригіналі йде курсив і т.п., то це слід відтворити і додати у дужках наступну інформацію: *(курсив авт.)*. Якщо цитата застосовується посередині речення, то її перше слово пишеться з малої літери, навіть якщо в оригіналі текст починається з прописної. Якщо цитата переривається словами автора, то ці слова з обох боків виділяються комами і тире.

Посилання у тексті кваліфікаційної роботи на розділи, підрозділи, пункти, ілюстрації, таблиці, формули, додатки здійснюють, вказуючи їхній порядковий номер, наприклад «... у розділі 2 ...», «...дивись 1.4 ...», «... за 3.3.4 ...», «... відповідно до 2.4 ...», «... на рис. 2.2 ...», або «...на рисунку 2.2 ...», «... у таблиці 3.2 ...», «... (див. 3.2) ...», «...за формулою (3.1) ...», «... у рівняннях (1. 3) - (1.5) ...», «... у додатку Б ...». Якщо в роботі тільки одна ілюстрація, одна таблиця, одна формула, один додаток, то можна при посиланнях писати «на малюнку», «у таблиці», «у додатку».

Додатки оформлюються наприкінці кваліфікаційної роботи після Списку літератури на наступних сторінках. Перед додатками розміщується чистий аркуш, на якому по центру пишеться слово «ДОДАТКИ». Кожний Додаток починається з нової сторінки. У верхньому правому куту сторінки з великої літери друкується слово «Додаток__» та зазначається порядкова літера алфавіту, за якою відбувається нумерація Додатків. Наприклад, «Додаток А», «Додаток Б», «Додаток В» і так далі. Кожен Додаток повинен мати заголовок, надрукований вгорі з великої літери симетрично відносно тексту сторінки. Один додаток позначається як «Додаток А». Додатки повинні мати спільну з рештою звіту наскрізну нумерацію сторінок. Посилання у тексті Додатку на ілюстрації, таблиці, формули, рівняння рекомендується оформлювати наступним чином: «... на рисунку А. 2 ...», «... на рисунку А. 1 ...» - якщо рисунок єдиний у додатку А; «... в таблиці Б. 3 ...», або «... в табл. Б. 3 ...»; «... за формулою (В. 1) ...», «... у рівнянні (Г. 2) ...». Джерела, які цитуються тільки у Додатках, мають розглядатися незалежно від тих, які цитуються в основній частині роботи, і мають бути перелічені наприкінці кожного Додатка у переліку посилань.

3.3. Структура та стилістично-мовне оформлення кваліфікаційної роботи

Структура кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота подається до захисту у наступній послідовності її компонентів:

- титульна сторінка (див. додаток Б);
- анотація (див. додаток Г);
- зміст (див. додаток Д);
- перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності);
- вступ (див. додаток Е);
- основний зміст (розділи та висновки за кожним розділом)
- висновки (див. додаток Ж);
- список використаної літератури (див. додаток Н);
- додатки;
- відгук наукового керівника (див. додаток К);
- зовнішня рецензія сторонньої організації (див. додаток Л);
- довідка про автоматизовану перевірку кваліфікаційної роботи на плагіат відповідно до Закону України про авторське право та суміжні права (див. додаток М);
- скан-копії власних публікацій за темою кваліфікаційного дослідження (за наявності).

Обов'язковими є всі зазначені структурні компоненти кваліфікаційної роботи за винятком переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів та скан-копії публікацій за темою кваліфікаційного дослідження.

Всі структурні компоненти у вище зазначеній послідовності складаються та прошиваються у спільну палітурку. Виняток становить відгук наукового керівника, зовнішня рецензія сторонньої організації, довідка про автоматизовану перевірку кваліфікаційної роботи на плагіат відповідно до Закону України про авторське право та суміжні права та скан-копії публікацій за темою кваліфікаційного дослідження. Зазначені компоненти вкладаються у підшиті в палітурку файли наприкінці кваліфікаційної роботи.

З огляду на те, що кваліфікаційна робота є випускною кваліфікаційною роботою, виклад матеріалу має відповідати науковому мовностилістичному оформленню, який має певні синтаксичні та лексичні особливості:

– в тексті кваліфікаційної роботи не допускаються прояви емоційності, образності, риторичні запитання (*наприклад: «карта збуту продукції просто вражає своєю різноманітністю та обсягом», «здається досить дивним», «слід ставитися трохи інакше», «простіше кажучи» тощо*);

– не допускається використання прикметників в порівняльному ступені (*наприклад: швидше, частіше, вище*). У цих випадках необхідно використовувати синонімічні словосполучення;

– у науковій роботі має бути присутня конкретика, тому займенники типу «щось», «хтось», «дещо», «що-небудь» в тексті роботи використовувати не можна у зв'язку з невизначеністю їх значення;

– не властиво для наукового стилю вживання неповних пропозицій, які надають тексту ознак патетичності та емоційності, що притаманне художньому та розмовному стилям. Це ж відноситься до таких сполучників і сполучних слів, як «та й», «не раз», «не те» тощо.

Виклад матеріалу кваліфікаційного дослідження здійснюється, як правило, у безособовій формі, що зосереджує увагу саме на результатах дослідження, а не на авторстві (*наприклад: «результати проведеного аналізу дають змогу дійти висновку щодо ...», «враховуючи зазначене, можна стверджувати про ...»*). Аналогічну функцію виконують речення з використанням пасивного стану (*наприклад, «проведено порівняльний аналіз підходів до управління реінжинірингом бізнес процесів...», «досліджено шляхи й умови досягнення балансу між доходами та видатками» тощо*). У випадку, коли вживання особових речень уникнути неможливо, доцільним є вживання займенника «ми» у відповідних

відмінках, оскільки вираз авторства як формального колективу надає більший об'єктивізм викладу.

При написанні кваліфікаційної роботи необхідно додержуватись єдності термінів і визначень понять. Для цього подається перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів. Допускається використання лише загальноприйнятих скорочень. Якщо в роботі вжито маловідомі скорочення чи символи, то їхній перелік слід подати окремим списком, який друкують двома колонками: у лівій колонці в алфавітному порядку скорочення, у правій – їх тлумачення.

Мова повинна бути лаконічною, але читабельною і доступною для сприйняття. Науковий стиль також передбачає зрозумілість і виразність викладу. Тому не слід використовувати ті слова і вирази, які мають невизначене або узагальнене значення (наприклад: *належна динаміка, окремі явища, відповідна методика, деякі висновки, певні особливості тощо*). Слід уникати так званих штампів (наприклад: *«відверто кажучи», «чесно зізнатися», «як і слід було очікувати» тощо*). Це істотно ускладнює сприйняття матеріалу.

Будь-якому автору наукової роботи притаманний свій стиль викладу думок, що є суб'єктивним способом подачі матеріалу, але разом з тим існують такі загальноприйняті для наукових робіт мовні норми сучасної української мови, яких необхідно дотримуватися. Неприпустимі повторення сказаного і перехід до нової думки, поки попередня думка або ідея не отримала повного розкриття. Не можна використовувати складні для сприйняття фрази: це ускладнює розуміння тексту і збереження його вмісту в пам'яті.

У тексті не слід надмірно дробити фрази, адже це може привести до розриву самої думки і утруднити встановлення взаємозв'язків між її фрагментами. Текст може виявитися складним для сприйняття не тільки через розтягнутість речень, але і через неправильну їх побудову. Будь-яка тавтологія знижує якість наукового тексту. Подача матеріалу або власних суджень з якої-небудь проблеми повинна бути об'єктивною і неупередженою, містити критичну оцінку присутніх точок зору, висловлених у літературі з даного питання, підкріплену конкретними доказами. Якщо відбуватися обговорення будь-якого аспекту, то точка зору автора повинна також бути аргументована. У роботах небажано посилатися на самого себе, але якщо це все ж необхідно, то слід вживати такі вирази, як: *«на нашу думку» тощо*. Виконується кваліфікаційна робота виключно державною мовою.

3.4. Загальні правила цитування та посилання на використані літературні джерела

При написанні випускної кваліфікаційної роботи бакалавра необхідно наводити посилання на матеріали, дані, ідеї або висновки інших авторів, які використовувались в ході розробки досліджуваних проблем та питань. Наявність посилань свідчить про наукову обізнаність автора та обґрунтованість положень дослідження. Крім того, посилання дають змогу знайти первинні документи для підтвердження достовірності цитованих даних та є проявом традиційних етичних норм наукової діяльності.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для аналізу досліджень інших авторів слід наводити цитати.

Вимоги до цитування:

- а) цитати беруться в лапки і супроводжуються посиланням на джерело;
- б) слова цитати наводяться в тій граматичній формі, в якій вони подані у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;
- в) цитований текст має відтворюватись точно, оскільки довільні скорочення можуть спотворити зміст, який закладався автором;
- г) скорочення цитати допускається, але без перекручення або «виривання з контексту» оригінального авторського тексту. На місці пропуску (на початку, всередині, в кінці) ставлять три крапки;

д) непряме цитування (виклад думок інших авторів своїми словами) має точно передавати ідеї автора.

Посилання наводяться одразу після закінчення викладу цитати або інших запозичених даних (визначень, класифікацій, формул, таблиць, схем, графіків, узагальнень). Посилання оформлюють у квадратних дужках двома цифрами. Перша цифра вказує на порядковий номер джерела у списку літератури, друга - номер сторінки, на якій знаходяться використані в роботі дані (наприклад, [5, с. 37]).

Посилання роблять на останні видання публікацій. Посилання на більш ранні видання здійснюється, коли наведені в них дані не включено до останнього видання.

Посилання на складову частину або конкретні сторінки джерела, крім квадратних дужок в тексті роботи, можна оформлювати у виносках в кінці сторінки, на якій наводиться цитована інформація. Виноски можна розставити автоматично з використанням можливостей Microsoft Office Word. У програмі ведеться автоматична нумерація виносков. Загальноприйнятим варіантом є розміщення виносков на кожній сторінці з суцільною нумерацією по всьому тексту. Можлива також нумерація виносков у межах кожної сторінки. Виноски оформлюються так само, як джерела в списку використаної літератури. Якщо на одній сторінці робиться кілька виносков на одне і те ж джерело, його опис повторювати не потрібно. Зазвичай пишуть: «Там же. - С. 145».

Посилання на кілька джерел оформлюються зазначенням лише їх порядкових номерів у списку використаної літератури у квадратних дужках, наприклад «...у працях [2, 4—6]...».

На всі таблиці, рисунки, формули, наведені у випускній кваліфікаційній роботі бакалавра, обов'язково повинні бути посилання в тексті, принаймні один раз, до розміщення таблиці, рисунка або формули. Слова «таблиця» та «рисунок» пишуть скорочено, наприклад «...у табл. 1.1 наведено...», «...на рис. 1.2...», «формула (2.1) відображає ...». У повторних посиланнях на таблиці, ілюстрації та формули слід скорочено використовувати слово «дивись», наприклад «див. табл. 1.2».

3.5. Загальні правила бібліографічного опису літературних джерел

Список використаних джерел формується автором випускної кваліфікаційної роботи бакалавра за його вибором одним із таких способів:

- у порядку появи посилань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис складають тією ж мовою, якою опубліковано документ. Відомості про документ, опублікований іншою мовою, ніж мова основного тексту кваліфікаційної роботи, у бібліографічних посиланнях незалежно від їх типу наводять мовою оригіналу.

Бібліографічний опис списку використаних джерел оформлюється з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Бібліографічний опис використаного джерела має містити обов'язкову інформацію, необхідну для однозначної ідентифікації цього джерела.

Приклади оформлення бібліографічних описів згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»:

КНИГИ	
Однотомні видання	
Один автор	Федорова Л.Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870-ті — 1910-ті рр. Київ, 2013. 373 с.
Два автори	Zhovinsky E.Ya., Kryuchenko N.O., Paparyha P.S. Geochemistry of Environmental Objects of the Carpathian Biosphere Reserve. Kyiv, 2013. 100 p.

	Кухта С. Й., Турчин Ю. В. Львівський професор стоматології К. П. Каліга (1785 – 1845). Львів : Галицька видавнича спілка, 2009. 80 с. Сиволоб А. В., Афанасьєва К. С. Молекулярна організація хромосом : навч. посіб. Київ : ВПЦ “Київський ун-т”, 2014. 287 с.
Три автори	Шматенко О. П., Гончаренко Н. В., Гончаренко І. Ф. Психологія і деонтологія у фармації : навч. посіб. / за ред. О. П. Шматенка. Київ, 2015. 132 с.
Чотири автори	Військова епідеміологія з епідеміологією надзвичайних ситуацій / М. А. Андрейчин, О. Д. Крушельницький, В. С. Копча, І. В. Огороднічук. Тернопіль : Укрмедкнига, 2015. 320 с.
Більше 4-х авторів	Грип, гострі респіраторні захворювання та їх ускладнення : навч. посіб. / В. Л. Савицький, В. І. Трихліб, Г. В. Осьодло [та ін.]. Київ, 2016. 206 с. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції: у 2-х т.: кол. моногр. Київ, 2012. 436 с.
Без автора Збірник	Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. Вип. II. Київ, 2012. 464 с.
Без автора Матеріали конференцій, з'їздів, тези доповідей	Физика импульсных разрядов в конденсированных средах. Материалы XVI Международной научной конференции (19—22 авг. 2013, г. Николаев). Николаев, 2013. 253 с.
Багатотомні видання	
Видання загалом	Енциклопедія історії України: у 10 т. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 10. 784 с.
Окремий том	Dark energy and dark matter in the Universe. In three vol. Vol. 3. Dark matter: Observational manifestation and experimental searches. Kyiv: Akadempriodyka, 2015. 356 p.
Серіальні та продовжувані видання	
Газета	Світ: всеукр. тижн. / засн.: Мін-во освіти і науки України, Нац. акад. наук України. 1997, квітень — . Київ. Щотиж. 1997, № 1—5.
Журнал	Вісник Національної академії наук України: загальнонаук. журн. / засн.: Нац. акад. наук України. 1928, жовтень — . Київ. Щоміс. 2016, № 1—12.
Бюлетень	Бюлетень Міністерства юстиції України : наук. журн. / засн.: Мін-во юст. України. 1999— . Київ. Щоміс. 2016, № 6, 24 с.
Продовжуваний збірник	Наука України у світовому інформаційному просторі: серія / засн.: Нац. акад. наук України. 2008— . Київ: Академперіодика.
ІНШІ ВИДАННЯ	
Законодавчий матеріал	Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997 № 318/97-ВР. Київ: Парламентське видавництво, 2015. 24 с.
Правила	Правила пожежної безпеки в Україні. Затв. Мін-вом внутріш. справ України 30.12.2014. Чинний від 10.04.2015. Київ: Техніка, 2003. 157 с.
Збірник стандартів	Правила учета электрической энергии: сб. основных норматив.-техн. док., действующих в обл. учета электроэнергии. Москва, 2002. 366 с.
Окремий стандарт	ДСТУ 3017-2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення. Київ, 2016. 42 с.
Автореферат дисертації	Старовойт С. В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918—1933 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2003. 20 с.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ	
Стаття із журналу, збірника, розділ книги	
Незалежно від кількості авторів у позатекстовому переліку бібліографічних посилань (списку літератури)	Яцків Я. С., Радченко А. І. Про ефективність видання наукових журналів в Україні. Вісн. НАН України. 2012. № 6. С. 62—67. Назарчук З. Т. Дифракція Е-поляризованих електромагнітних волн на циліндричному екрані з сеченим в виді ломаної кривої. Волни и дифракция. Тбилиси, 1985. Кн. 1. С. 507—511. Скальський В. Р. Становлення методу акустичної емісії в установах Західного наукового центру. Теорія і практика раціон. проектування, виготовлення і

	експлуатації машинобуд. конструкцій: Праці 2 міжнар. наук.-техн. конф. (Львів, 11—13 лист. 2010). Львів, 2010. С. 9—10.
Рецензія	Касьянов Г. Глобальна еволюція людства: культурно-цивілізаційний вимір. Вісн. Кн. палати. 2001. № 12. С. 14–15. Рец. на кн.: Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XX ст.): монографія: у 2 т. Харків, 2001. Т. 1. 520 с. ; т. 2. 400 с.
ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ВІДДАЛЕНОГО ДОСТУПУ	
Опис ресурсу загалом	Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України. Київ, 2007. URL: http://www.nas.gov.ua/publications (дата звернення: 19.03.2014).
Опис частини електронного ресурсу у позатекстовому переліку бібліографічних посилань (списку літератури)	Garfield E. More on the ethics of scientific publication: abuses of authorship attribution and citation amnesia undermine the reward system of science. Essays of an information scientist. URL: http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v5p621y1981-82.pdf (Last accessed: 16.04.2013). Боброва В. І. Морфо-функціональні особливості формування атрофії слизової оболонки шлунка і дванадцятипалої кишки у дітей при хронічному гастродуоденіті // Международный журнал педиатрии, акушерства и гинекологии : электрон. версія журн. 2013. Т. 3, № 3. С. 40–45. URL : http://ijpog.org/downloads/6/6.pdf (дата звернення: 15.04.2017).
НЕОПУБЛІКОВАНІ ВИДАННЯ	
Звіт про науково-дослідну роботу	Розвиток науково-видавничої справи на початковому та сучасному етапах діяльності Національної академії наук України: звіт про НДР (заключний) ВД "Академперіодика" НАН України; кер. Я. С. Яцків. Київ, 2015. 112 с. № ДР 0113U001213.
Дисертації	Воскобойнікова-Гузєва О.В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних трансформацій кінця XX ст. – 10-х років XXI ст.: концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспективи: дис. ... д-ра наук із соц. комунік.: 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2014.

РОЗДІЛ 4. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

4.1. Основні документи, що подаються до Екзаменаційної комісії

Завершена та оформлена відповідно до зазначених вище вимог випускна класифікаційна робота повинна бути підписана студентом та науковим керівником на титульному аркуші. Підготовлену випускна кваліфікаційну роботу студент надає науковому керівнику для отримання письмового відгуку про роботу. Після цього підшита випускна кваліфікаційна робота віддається рецензенту для підготовки письмової рецензії на роботу.

Отримання негативного відгуку наукового керівника або рецензента не є перешкодою для представлення роботи до захисту. Електронний остаточний варіант із текстом випускної кваліфікаційної роботи, погоджений з науковим керівником, необхідно надсилати для обробки в Базу кваліфікаційних робіт бакалаврів та перевірку на плагіат. Вхід у систему «База кваліфікаційних робіт» на корпоративному порталі Університету Грінченка (режим доступу - <http://studbase.kubg.edu.ua/>)

Підготовлену до захисту випускну кваліфіковану роботу разом із довідкою, яка підтверджує, що робота пройшла перевірку на плагіат, письмовими відгуком наукового керівника та рецензентом студент передає на кафедру завідувачу кафедри / гаранту освітньої програми, які ставлять свою візу на титульному аркуші. Не пізніше, ніж за тиждень до дати захисту студент повинен передати випускну кваліфікаційну роботу, завізовану завідувачем кафедри / гарантом освітньої програми, разом з письмовим відгуком наукового керівника і рецензією на кафедру. Даний варіант роботи вважається остаточним, він не підлягає доопрацюванню або заміні.

У разі якщо студент не представив випускню кваліфікаційну роботу з відгуком наукового керівника та рецензією до зазначеного терміну, протягом двох днів розглядається питання про допуск студента до захисту в даний період екзаменаційної комісії. Якщо причина затримки подання роботи визнається неповажною, то складається протокол за підписом голови комісії із захисту випускних кваліфікаційних робіт про неподання роботи. Захист даної роботи проводиться відповідно до Положення про підсумкової атестації Київського університету імені Бориса Грінченка разом з роботами, які отримали на захисті незадовільну оцінку.

4.2. Підготовка студента-бакалавра до захисту кваліфікаційної роботи

Означення сутності, практичної та теоретичної ролі результатів проведеної роботи має бути висвітлено студентом у своєму виступі. Він презентує його у формі доповіді за результатами наукового дослідження, збираючись захищати кваліфікаційну роботу. Оцінку не лише кваліфікаційного дослідження в цілому, але й всієї роботи студента над нею, характеризує якість доповіді.

В чільних моментах перша частина доповіді повторює вступ кваліфікаційної роботи. Складові даної частини визначають мету та завдання кваліфікаційної роботи, окреслюють наукову проблематику, а також відповідають тим змістовним аспектам, що характеризують актуальність обраної теми.

Кожен розділ кваліфікаційної роботи, поспіль, враховуючи закономірність проведеного дослідження, розкривається у наступній, найбільш повній за обсягом частині доповіді. При цьому відзначаються критичні зіставлення та оцінки, а також характерна увага зосереджується на підсумкових результатах.

Закінчується доповідь заключною частиною, що за змістом відповідає текстовій частині висновку кваліфікаційної роботи. Тут варто сконцентрувати увагу на головних характеристиках та нагадати про загальні висновки з її тексту (не дублюючи більш частинні узагальнення, виконані при характеристиці рубрик головної частини). Доцільно б зорієнтувати дані про економічний ефект, котрі одержано в результаті апробації запропонованих автором важелів, інструментів, механізмів, методів і рішення питання, що є предметом дослідження.

Варто підготувати письмові відповіді на питання, коментарі та побажання, які відображено у рецензіях на кваліфікаційну роботу зовнішніх рецензентів, коли текст промови уже готовий. Задля того, аби під час захисту надмірний неспокій не зашкодив урівноважено та правдиво відповідати на питання, потрібна письмова форма підготовки відповідей.

Відповіді мають бути досить переконливими, виразними та недовгими. Якщо припустимо, то варто напевно робити посилання на текст кваліфікаційної роботи. Це зробить акцент на вірогідності результатів проведеного дослідження та разом з тим додасть відповідям більшої переконливості.

Доцільно б при підготовці до захисту ще раз уважно переглянути повний текст кваліфікаційної роботи, зробити відповідні помітки на сторінках, вкласти в належні місця закладки. У предметній і концентрованій формі містяться найбільш вагомні результати проведеної студентом роботи, тому характерну увагу не зайве приділити аналітичним схемам, графікам і таблицям. Частиною такої інформації доцільно б підготувати для прояви в аудиторії, де проводиться засідання Екзаменаційної комісії. Дані матеріали оформлюють так, щоб їх було видно всім присутнім в аудиторії та студент міг репрезентувати їх без характерних труднощів.

4.3. Організація процедури публічного захисту кваліфікаційної роботи

Захист кваліфікаційної роботи здійснюється двома етапами: перший етап – попередній захист на кафедрі, де було проведено дослідження, другий етап – захист на засіданні

екзаменаційної комісії.

Попередній захист проходить за наявності членів екзаменаційної комісії і призначається завідувачем випускової кафедри за місяць до основного захисту. Ціль попереднього захисту — охарактеризувати якість та ступінь підготовки студента до захисту, оцінити його знання з проблематики виконуваного дослідження, посприяти студентові вчасно позбутися виявлених недоліків, а також розкрити ступінь готовності кваліфікаційної роботи.

На попередній захист має бути показана завершена кваліфікаційна робота з відгуком наукового керівника.

Попередній захист кваліфікаційної роботи визначає таку процедуру:

- усну доповідь студента (до 15 хв);
- питання доповідачеві та відповіді на запитання;
- промова наукового керівника;
- розгляд роботи членами кафедри, в ході якого вона оцінюється, виділяються потужні та слабкі напрями, студентові надаються рекомендації стосовно усунення її прогалин, доопрацювання, поліпшення усної доповіді, виділяються строки для доопрацювання тощо.

Кінцевий варіант роботи разом із письмовим відгуком наукового керівника подається на кафедру після доопрацювання роботи відповідно до коментарів і рекомендацій за результатами попереднього захисту. На відкритому засіданні екзаменаційної комісії рецензована і допущена до захисту кваліфікаційна робота привселюдно захищається студентом. Нормативна тривалість захисту однієї роботи становить 20–25 хвилин. Захист оформляється протоколом з виставленням належної оцінки.

На засіданні екзаменаційної комісії захист кваліфікаційної роботи здійснюється публічно. Він проходить в обстановці високої принципності, вимогливості, з дотриманням наукової моралі та носить характер наукового спору. При цьому поглибленому розгляду мусить підлягати обґрунтованість та вірогідність усіх рекомендацій і умовиводів прикладного та наукового характеру, що є в кваліфікаційній роботі.

Засідання екзаменаційної комісії починається з об'яви головуючим про захист кваліфікаційної роботи, зазначення її назви, прізвища, імені та по батькові її автора, факту потрібних у справі документів. Далі головуючим зачитується письмовий відгук наукового керівника на завершену кваліфікаційну роботу і зовнішні рецензії на неї.

Потім слово для ознайомлення присутніх з основними результатами наукового дослідження надається самому студентові. Для виступу на захисті студент розробляє належні демонстраційні матеріали: частини програмного продукту, окремі слайди, презентацію, плакати, інші наочні матеріали. Власний виступ він буде на основі своєї обізнаності та здібності доступно висловити головні наукові результати проведеного дослідження та завчасно підготованих тез доповіді, що продемонструють високий ступінь теоретичної підготовки доповідача. Студент мусить сконцентрувати головну увагу на сучасних теоретичних і прикладних принципах, які ним персонально розроблені, на першорядних підсумках проведеного дослідження, коли буде ознайомлювати членів екзаменаційної комісії та усіх присутніх на захисті кваліфікаційної роботи з текстом своєї доповіді. Варто знати і дотримуватись певних норм прилюдного виступу, оскільки не тільки зміст тексту доповіді, але й її озвучення і переконання відповідей на запитання членів екзаменаційної комісії вагомою мірою установлюють оцінку захисту.

Досить актуально, щоб мова доповідача була граматично точною, переконливою, чіткою, оскільки це перетворить її на сприйнятливую та аргументовану. Зовсім не має значення, що доповідь готується в полегшеній формі, бо склад екзаменаційної комісії представлений ученими з різноманітними науковими зацікавленнями, які подекуди дуже віддалені від тематики кваліфікаційної роботи, що захищається. Насупроти, студент повинен поставити собі за мету створити доповідь такою, якою вона буде зрозуміла широкій аудиторії фахівців — добре переконливою за змістом та строго науковою.

Стануть у нагоді студентові кілька порад, які допоможуть виступити з текстом особистої доповіді:

- споживайте прості слова та прості стверджувальні речення;
- робіть акцент на словах, які виділені в тексті доповіді інакшим кольором або шрифтом;
- щоб не довелося рахувати нулі, всі цифри в тексті записуйте лише прописом;
- не переобтяжуйте текст складними реченнями;
- уникаючи займенників, повторюйте іменники;
- щоб можна було доповнити доповідь своїми зауваженнями, лишайте більші поля при друкуванні.

Після промови доповідача йому надається право відповісти на побажання та зауваження рецензентів. Потім починається наукова дискусія, у якій мають право брати участь всі присутні на захисті. Особи, присутні на захисті та члени екзаменаційної комісії в вербальній формі можуть задавати усякі запитання відносно методів дослідження, проблем, порушених у кваліфікаційній роботі, уточнити завершені розрахунки та результати. Треба однозначно дотримуватися суті справи, відповідаючи на їхні питання. Студентові не зайве проявляти тактовність до осіб, які задають питання та скромність в оцінці власних наукових результатів.

На прохання студента після завершення дискусії йому може бути надане прикінцеве слово, після якого можна вважати, що головна частина процедури захисту кваліфікаційної роботи виконана. На закритому засіданні членів екзаменаційної комісії приймається рішення про оцінку роботи і підбиваються підсумки захисту. Це рішення приймається тривіальною більшістю голосів членів комісії, що приймають участь у засіданні. Голос голови є вирішальним при однаковій кількості голосів.

Опісля голова екзаменаційної комісії проголошує всім присутнім дану оцінку і повідомляє, що студентові, який захистив випускню роботу, присвоюється академічний ступінь бакалавра, після чого закриває консиліум. З метою підвищення оцінки повторний захист кваліфікаційної роботи не допускається. Повторний захист може бути проведений наступного року, за заявою студента, в період атестації на засіданні екзаменаційної комісії, якщо захист кваліфікаційної роботи признано незадовільним. Екзаменаційна комісія утверджує, може студент подати на повторний захист доопрацьовану кваліфікаційну роботу за тією самою темою чи зобов'язаний підготувати дослідження на другу тему. Кваліфікаційна робота зберігається на кафедрі протягом 5 років, після чого здається в архів.

4.4. Загальні критерії оцінювання кваліфікаційна роботи

Результати захисту кваліфікаційних робіт визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» за національною шкалою, а також балами (від 1 до 100) – за університетською шкалою та оцінками A, B, C, D, E, F, FX – за шкалою ECTS.

Кількісна шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
90-100	відмінно	A
82-89	добре	B
75-81		C
69-74	задовільно	D

60-68		E
35-39	незадовільно з можливістю доопрацювання і повторного захисту роботи	FX
1-34	незадовільно з написанням і захистом роботи на іншу тему	F

Якісна шкала оцінювання кваліфікаційної роботи

Оцінка за національною шкалою	Якісні критерії
<i>відмінно</i>	Здобувач виконав роботу самостійно, на високому теоретично-аналітичному рівні, який демонструє глибокі теоретичні знання і практичні навички, здатність до професійної діяльності; опанував методами дослідної роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, систематичного викладу, формулювання висновків; показав критичне ставлення до джерел і літератури, сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації; грамотно, з додержанням вимог держстандарту оформив кваліфікаційну роботу; написав роботу грамотно, українською науковою мовою, не допускаючи орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок; на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, тверде і впевнено відповів на запитання членів комісії; до захисту представив автореферат та наукові публікації. Робота має позитивні відгуки наукового керівника та рецензента.
<i>добре</i>	Здобувач виконав роботу самостійно, на належному теоретично-аналітичному рівні, який демонструє достатньо високі теоретичні знання і практичні навички, здатність до професійної діяльності; опанував методами дослідної роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, допускає незначні порушення логічності й систематичності викладу; формулювання висновків; показав критичне ставлення до джерел і літератури, автор не може в достатній мірі проаналізувати літературу і джерела з досліджуваної теми, але сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації; з додержанням вимог держстандарту оформив кваліфікаційну роботу; написав роботу грамотно, українською науковою мовою, допускаючи при цьому поодинокі орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки; на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, відповів на запитання членів комісії; до захисту представив автореферат та наукові публікації. Робота має позитивні відгуки наукового керівника та рецензента.

задовільно	Здобувач виконав роботу самостійно, на достатньому теоретично-аналітичному рівні, який демонструє теоретичні знання і практичні навички випускника, його здатність до професійної діяльності; опанував навичками дослідної роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, осмислення, систематичного викладу, формулювання висновків, але допускає порушення логічності й систематичності викладу, некритичного ставлення до документів і матеріалів; робота носить головним чином компілятивний характер, нечітко сформульовані або відсутні власні пропозиції і практичні рекомендації; допустив ряд помилок при оформленні роботи та її довідкового апарату з відхиленням від вимог держстандарту; написав роботу українською мовою, але допустив у ній орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки; на захисті продемонстрував неглибокі знання теми дослідження, не зумів відповісти на окремі запитання членів комісії.
незадовільно з можливістю доопрацювання і повторного захисту роботи	Здобувач допущений до захисту кваліфікаційної роботи, але абсолютно в ній не орієнтується, не володіє відповідним поняттєвим апаратом, не опанував мінімумом наукових джерел за проблематикою дослідження, не може застосовувати результати роботи у стандартній ситуації, доповідь містить грубі помилки та доповідач не може відповісти на жодне запитання членів комісії.
незадовільно з написанням і захистом роботи на іншу тему	Здобувач не допущений до захисту кваліфікаційної роботи у зв'язку з її невідповідністю вимогам, що висуваються до робіт ОКР "бакалавр"

Розподіл балів за видами робіт (складових кваліфікаційної роботи)

Вид роботи (назва складової)	Максимальний відсоток (кількість балів) від підсумкової оцінки
Повнота висвітлення теми	25
Новизна роботи (власний внесок студента)	10
Оформлення роботи	20
Апробація роботи (стаття, виступ на конференції)	5
Захист на засіданні ЕК	40
Разом	100

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація про академічну доброчесність науково-педагогічного, наукового, педагогічного працівника Університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2016/deklaratsiia_aka_dem_d_obrochestnist_vykladachi.pdf.
2. Декларація про академічну доброчесність студента, аспіранта, докторанта Університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2016/deklaratsiia_akadem_dobrochestnist_student.pdf.
3. ДСТУ 3582-2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Чинний від 2013-08-22]. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. – 27 с.
4. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с.
5. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Чинний від 2007-07-01]. – Київ: Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Тимчасове положення про організацію освітнього процесу в Київському університеті імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.kmn/org_o_svit_proc_60.pdf.

Індивідуальний робочий план виконання кваліфікаційної роботи

**ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН
ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
студента групи _____**

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи _____

№ зп	Види роботи, завдань, заходів	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Постановка задачі. Предмет, мета, завдання		
2	Робота з джерелами за темою роботи		
3	Визначення змісту кваліфікаційної роботи		
4	Теоретико-методологічний розділ:		
	- теоретичні аспекти досліджуваного питання		
	- літературний огляд та аналіз історичного досвіду		
	- методичні підходи до вивчення проблеми		
5	Дослідницько-аналітичний розділ:		
	- опис основних параметрів та характеристик предмета дослідження		
	- ґрунтовний аналіз предмета дослідження		
	- механізми, методики, моделі й рекомендації для вдосконалення проблеми		
6	Проектно-рекомендаційний розділ:		
	- аналіз результатів дослідження та механізм (або методичне забезпечення) рішення проблеми дослідження		
	- визначення напрямків удосконалення або розвитку сфери фінансово-кредитних відносин, що є предметом аналізу		
	- конкретні науково обґрунтовані пропозиції щодо поліпшення предмета дослідження		
7	Висновки		
8	Оформлення кваліфікаційної роботи		
9	Подання роботи на відзив		
10	Рецензування		
11	Підготовка до захисту		
12	Захист кваліфікаційної роботи		

**«Затверджую»
Науковий керівник**

_____ (підпис)

« __ » _____ 20_ р.

Індивідуальний план склав

_____ (підпис студента)

« __ » _____ 20_ р.

Зразок оформлення титульної сторінки

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет інформаційних технологій та управління
Кафедра фінансів та економіки

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри фінансів та економіки,
науковий ступінь, вчене звання

_____ Прізвище, ініціали

« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа і страхування»

**Тема «МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА
ПІДПРИЄМСТВІ»**

Виконав

студент групи _____

(П.І.Б.)

(підпис)

Науковий керівник

(науковий ступінь, вчене звання)

(П.І.Б.)

(підпис)

Київ – 20__

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет інформаційних технологій та управління
Кафедра фінансів та економіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри фінансів та економіки,
науковий ступінь, вчене звання

_____ Прізвище, ініціали

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
студенту групи _____

(шифр групи)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи _____

1. Вихідні дані: _____

2. Основні завдання: _____

3. Пояснювальна записка: _____

4. Графічні матеріали: _____

5. Додатки: _____

6. Строк подання роботи на кафедру « ____ » _____ 20 __ р.

Науковий керівник
науковий ступінь, вчене звання
_____ П.І.Б.

Завдання прийняв до виконання
« ____ » _____ 20 __ р.

Анотація кваліфікаційної роботи

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота: --- с., --- рис., --- табл., --- посилання.

Актуальність:

Об'єкт дослідження:

Предмет дослідження:

Мета роботи:

Завдання:

1. Дослідити
2. Проаналізувати існуючі
3. Дослідити засоби та інструментарій
4. Розробити
5. Організувати

В роботі показано ..., розроблено....., створено,

Результати даної роботи можуть бути використані для.....

Ключові слова:

Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи**ЗМІСТ****ВСТУП****РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

1.1. Сутність організації фінансового планування на підприємстві

1.2. Особливості організації фінансового планування на підприємстві

1.3. Концепція механізму організації фінансового планування на підприємстві

Висновки до розділу 1

Розділ 2. ІНСТРУМЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Вибір планових показників інтегрованого фінансового планування на підприємстві

2.2. Діагностика та аналіз фінансової стійкості як інформаційне забезпечення фінансового планування

2.3. Модель інтегрованого фінансового планування на підприємстві

Висновки до розділу 2

Розділ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Аналіз фінансової стійкості підприємств України за період 20..-20.. рр.

3.2. Апробація моделі інтегрованого фінансового планування на ПАТ «Х»

3.3. Стратегія організації фінансового планування на підприємстві

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ****ДОДАТКИ**

Зразок написання вступу кваліфікаційної роботи**ВСТУП**

В сучасних умовах господарювання підприємств однією із ключових проблем стає забезпечення їх фінансової стійкості. Вітчизняні підприємства стикаються з невизначеністю, яка має макроекономічну природу і призводить до неточності у визначенні параметрів динаміки їх стійкого розвитку. В зв'язку з цим підприємства повинні адаптуватися до змін зовнішнього середовища, розпізнавати кризові ситуації та попереджувати вплив їх небажаних наслідків на фінансову стійкість. Фінансове планування діяльності підприємств є інструментом управління фінансами, що дозволяє визначати потенційні можливості розвитку та зводити до мінімуму вплив невизначеності та ризику.

Незважаючи на розробки в галузі ризик-менеджменту і на різноманіття підходів до фінансового планування на практиці, слід зазначити, що їх функції реалізуються ізольовано одна від одної, внаслідок чого знижується ефективність фінансового управління. У цьому зв'язку першочергове значення має розробка методичного інструментарію організації фінансового планування на підприємствах для прийняття планових рішень щодо забезпечення їх фінансової стійкості в умовах нестабільного економічного середовища.

Питання організації фінансового планування висвітлюються в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких Ансофф І., Балабанов І.Т., Білик М.Д., Білоусова О.С., Бланк І.А., Брейлі Р., Брігхем Ю., Булеєв І.П., Дж. Ван Хорн, Колас Б., Костирко Л.А., Кравченко О.О., Майєрс С., Поукок М., Самочкін В.Н., Стоянова Є.С., Терещенко О.О., Хан Д., Чупіс А.В. Відзначаючи вагомий внесок науковців у цій сфері, слід зауважити, що окремі аспекти фінансового планування діяльності підприємств потребують подальшого дослідження. У цьому зв'язку першочергове значення має розробка методичного інструментарію організації фінансового планування на підприємствах для прийняття планових рішень щодо забезпечення їх фінансової стійкості в умовах невизначеності.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка концепції механізму організації фінансового планування на підприємстві та інструментів її реалізації для підвищення його фінансової стійкості в умовах нестабільного економічного середовища.

Реалізація поставленої мети потребує вирішення наступних **завдань**:

- розкрити сутність організації фінансового планування на підприємстві;
- виявити особливості організації фінансового планування на підприємстві;

- запропонувати концепцію організації фінансового планування на підприємстві;
- представити вибір планових показників інтегрованого фінансового планування на підприємстві;
- представити методичний підхід до діагностики та аналізу фінансової стійкості підприємства;
- запропонувати модель інтегрованого фінансового планування на підприємстві;
- розробити стратегію організації фінансового планування на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процеси формування та функціонування системи фінансового планування в управлінні фінансовою стійкістю підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних положень організації фінансового планування в забезпеченні фінансової стійкості підприємств.

Методи дослідження: логічний та науковий аналіз, системний підхід, статистичний аналіз та узагальнення даних, кількісний та якісний аналіз, економіко-математичне моделювання.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці концепції механізму організації фінансового планування на підприємстві та механізму її реалізації на основі системного підходу, впровадження якої буде сприяти підвищенню фінансової стійкості підприємств в умовах нестабільного економічного середовища.

Практична значущість отриманих результатів полягає у тому, що застосування запропонованого механізму та інструментів його реалізації буде сприяти підвищенню якості управлінських рішень в процесі організації фінансового планування на підприємстві для досягнення його фінансової стійкості під впливом динамічних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, додатків. Зміст роботи викладено на 85 сторінках основного тексту. Робота містить 9 таблиць та 7 рисунків.

Зразок написання Висновку кваліфікаційної роботи**ВИСНОВКИ**

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад та розробці практичних рекомендацій з організації фінансового планування в якості інструменту забезпечення фінансової стійкості підприємств. Найважливіші висновки та пропозиції зводяться до наступного.

Проведений аналіз тенденцій розвитку промислових підприємств свідчить про наявність фінансових проблем і протиріч, які є наслідком недосконалості системи фінансового планування. На цій основі обґрунтовано необхідність створення системи фінансового планування, орієнтованої на забезпечення фінансової стійкості та збалансованості інтересів груп учасників фінансових відносин на всіх рівнях управління.

Нова парадигма фінансового планування ґрунтується на положеннях інтегрованого і сценарного підходів, телеологічної та генетичної концепцій. На цій основі розвинуто теоретичні засади фінансового планування шляхом уточнення економічної категорії фінансове планування. Визначення сутності та ролі фінансового планування в забезпеченні фінансової стійкості підприємств дозволило доповнити його функції: гнучкості, інтеграції, узгодження інтересів, попередження втрат від ризиків.

Інтегроване фінансове планування ґрунтується на пріоритетності завдань з управління фінансовою стійкістю підприємств. Основою розробки концепції організації фінансового планування є застосування інтегрованого фінансового планування. Уточнення категорії «фінансова стійкість» через призму збалансованості активів і пасивів та покриття «термінового» позикового капіталу чистими активами (чистими пасивами) підприємства. Інтеграція фінансового планування і ризик-менеджменту надає можливість мінімізувати управлінські витрати та враховувати чинники ризиків в процесі прийняття планових рішень щодо забезпечення фінансової стійкості підприємств.

Методичний інструментарій фінансового планування об'єднує спеціальні методи оцінки ризику і фінансової стійкості. Сформульовані вихідні положення побудови системи показників за рівнями інтегрованого фінансового планування з погляду основних груп учасників фінансових відносин. Розробку фінансового плану пропонується здійснювати за визначеними критеріями фінансової стійкості підприємств: достатність власних обігових коштів, гнучкість структури капіталу залежно від впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, цінність власного капіталу, втрати прибутку від ризику. Запропоновані індикатори є достатньо інформативними та придатними для оцінювання втрат від ризиків підприємницької діяльності.

Інформаційною базою інтегрованого фінансового планування є інформація, отримана з підсистем управління: обліку, аналізу, діагностики, контролю. Запропонований підхід до діагностики і аналізу відрізняється від існуючих можливістю оцінки двох різносистемних елементів: фінансової стійкості підприємства та ефективності планових рішень. Діагностика фінансової стійкості підприємств об'єднує чотири блоки: платоспроможності, відтворювальних процесів, фінансової стійкості, ризику. На основі аналізу відтворення капіталу виділено характеристики типології фінансової стійкості, які необхідно враховувати при прийнятті планових рішень.

Системно-цільовий підхід є підґрунтям розробки моделі інтегрованого фінансового планування підприємства. Запропонований методичний підхід до організації інтегрованого фінансового планування передбачає введення стадії складання ризикоорієнтованих планів, елементами яких є планові фінансові витрати на заходи з управління ризиками. Для оцінки цих витрат пропонується використовувати статистичні та аналітичні методи. Інформація ризикоорієнтованих фінансових планів використовується для оцінювання впливу ризикових подій на фінансову стійкість підприємства.

Процедури планування фінансових результатів здійснюються за двома сценаріями: зростання обсягу продажу та коригування за рахунок більш ефективного використання виробничого потенціалу; досягнення позитивної величини фінансових результатів від звичайної діяльності шляхом скорочення витрат. Розрахунки прогнозних показників у форматі балансу базуються на використанні сценарного підходу та методів пропорційної залежності його показників від обсягу продажу, математичного моделювання та спеціальних методів.

Проаналізовано фінансову стійкість українських підприємств за видами економічної діяльності за період 20..-20.. рр. та виявлено, що підприємства характеризуються низькою фінансовою стійкістю, що зумовлено високим рівнем запозичень в умовах обмеження можливостей щодо нарощення власного капіталу за рахунок капіталізації прибутку та залучення інвестиційних ресурсів.

Проведено аналіз фінансової стійкості ПАТ «Х» та виявлено, що на досліджуваному підприємстві протягом трьох досліджуваних років відмічається кризовий фінансовий стан у 20.. і 20.. році, нестійкий фінансовий стан у 20.. році. В ході апробації моделі інтегрованого фінансового планування на ПАТ «Х» підтверджено доцільність впровадження інтегрованого фінансового планування на підприємстві.

Запропоновано стратегію організації фінансового планування на підприємстві, яка включає завдання, етапи та напрямки її реалізації. Зазначено, що успіх фінансової стратегії підприємства гарантується за умови, коли фінансові стратегічні цілі відповідають реальним економічним та фінансовим можливостям підприємства, коли чітко організовано фінансове керівництво, а методи його є гнучкими та адекватними змінам фінансово-економічної ситуації.

Форма відгуку наукового керівника**ВІДГУК**

наукового керівника на кваліфікаційну роботу

(прізвище, ім'я, по-батькові студента в родовому відмінку)«

(повна назва теми)»подану на здобуття кваліфікації бакалавр фінансів і кредиту
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Обґрунтування актуальності теми
2. Мета та завдання роботи
3. Обсяг та структура роботи, характеристика її розділів
4. Оцінка повноти використання фактичних даних
5. Використання в роботі економіко-математичних методів та ПЕОМ
6. Результати роботи (наукові, практичні)
7. Відповідність роботи завданню та оцінка повноти його виконання
8. Оцінка професійного рівня підготовки бакалавра
9. Недоліки
10. Загальна оцінка кваліфікаційної роботи

Науковий керівник кваліфікаційної роботи

(науковий ступінь, посада)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

(дата)

Форма оформлення зовнішньої рецензії на кваліфікаційну роботу

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу _____
(прізвище, ім'я, по-батькові студента в родовому відмінку)

« _____ »,
(повна назва теми)

подану на здобуття кваліфікації бакалавр фінансів і кредиту за спеціальністю
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Актуальність і практичне значення кваліфікаційної роботи
2. Позитивні сторони у роботі
3. Недоліки або дискусійні питання у роботі
4. Оцінка якості запропонованих студентом заходів і пропозицій, їх практична цінність
5. Загальний висновок рецензента (рекомендувати чи не рекомендувати) кваліфікаційну роботу студента до захисту

(дата)

Рецензент¹:

(Посада і місце роботи
рецензента)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

¹ Підпис рецензента завіряється печаткою установи

**Зразок оформлення Довідки² про автоматизовану перевірку
кваліфікаційної роботи на плагіат**

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Підрозділ: Факультет інформаційних технологій та управління

Спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

Кафедра: фінансів та економіки

ДОВІДКА

**про автоматизовану перевірку кваліфікаційної роботи на плагіат
відповідно до Закону України про авторське право та суміжні права**

Студент: _____
(прізвище, ім'я, по-батькові студента)

Тема кваліфікаційної роботи: _____
(повна назва теми)

Дата подання: _____

№	Назва файлу	Унікальність
1	МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	98.83%

Висновок

В результаті перевірки кваліфікаційної роботи виявлено співпадіння **1.17%** з іншими кваліфікаційними роботами, які містяться у базі робіт.

Примітка: автоматизована перевірка не відповідає на питання, чи є той чи інший фрагмент тексту запозиченим. Відповідь на питання чи є позичений текст саме плагіатом, а не законною цитатою, залишається на розсуд комісії. Система знаходить джерело запозичення, але не визначає, чи є воно першоджерелом. Рекомендований гранично допустимий рівень плагіату - не більше 40%.

(дата)

Відповідальна особа: _____
(підпис)

(печатка Факультету)

² Довідка видається помічником декана з ІКТ

**ПРИКЛАДИ
ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія: монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 130 с.
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 2. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації: навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання: монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 2. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ: ЦУЛ, 2017. 176 с.
Багатотомні видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Кучерявенко Н. П. Курс податкового права : в 6 т. Харків : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.
Автореферати дисертацій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с. 2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.
Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ісаєва О.В. Оцінка діяльності держави на фінансовому ринку України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2014. 280 с. 2. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.

Продовження Додатку Н

Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
Патенти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Препринти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).
Стандарти	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с. 2. Историко-правовая спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.

Бібліографічні показники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).
Частина видання: книги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. <i>Михайло Баймуратов: право як буття вченого</i> : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493. 2. Алексеев В. М. Правовой статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 2. Сосновська О.О., Мисюра А. Ю. Аналіз позитивних та негативних тенденцій податкової реформи в Україні. Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Національний університет ДПС України, Навчально-науковий інститут фінансів, банківської справи., м. Ірпінь, 25 березня 2016 р., С. 535-537.
Частина видання: довідкового видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України: словник термінів</i> / за ред.: Т. О. Коломoeць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. 3. Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.
Частина видання: продовжуваного видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коломoeць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. 2. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i>. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92. 2. Коломoeць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79. 3. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.

Електронні ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017). 2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsey.org.ua/5_2017/32.pdf. 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. – URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017). 4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.
---------------------------	---